

gazete duvar
kitaP.

NİSAN 2018

**İkinci Yeni'nin
çocuk bakışlısı...
Ülkü Tamer**

Ülkü Tamer: Oyuncaklarıyla
oynayan büyük şair / Zülfü Livaneli

Sofrayı paylaşma mutluluğu ve
Ülkü Tamer / Karin Karakaşlı

Ülkü Tamer'in ardından:
Geçmişten geleceğe uzanan ses
sustu / Murat Meriç

Ülkü Tamer: Modern Türkçe şiirin
teşekkürü / Enver Topaloğlu

Ülkü Tamer şarkıları / Banş Yıldırım

Olağanüstü Hâl günlerinde
Benjamin okumak...

Futbolun gizli sosyalizmi

Gaye Boralıoğlu: Erkek ilk olarak
babaya toslar

4. **Dosya: Ülkü Tamer'in ardından**
Zülfü Livaneli - Murat Meriç - Karin Karakaşlı - Barış Yıldırım - Enver Topaloğlu
22. Narmanlı Han'da 'tedavi' tartışması: Restorasyon doğru yapıldı mı?
Hacı Bişkin
26. Halklardır kendilerini teslim edenler, ezdirenler... **Murat Sevinç**
30. Futbolun gizli sosyalizmi **Soner Sert**
32. Le Guin'in 'bilge ruhu' ve 'Tao Te Ching' **Emek Erez**
36. Yeni çıkan kitaplar
40. Olağanüstü Hâl günlerinde Benjamin okumak... **Gökhan Yavuz Demir**
44. Gaye Borahioğlu: Erkek ilk olarak babaya toslar **Anıl Mert Özsoy**
48. Gazetecilikten atılınca kitapçı oldu **Adem Erkoçak**
52. Çocukların gözünden mülteciler: Taş eve hoş geldiniz! **Hatice Kapusuz**
54. Edebiyat ile politika arasındaki hat **A. Nevin Yıldız**
56. Sinemacıların başucu kitapları **Soner Sert**
58. Büşra Sanay: Biz ensesti konuşmuyoruz, okuyabiliyoruz **Nida Dinçtürk**
63. Çok Satan Kitaplar
64. Duvar'dan Oku

Nisan 2018

Yayın Sahibi
AND Gazetecilik ve Yayıncılık,
San. ve Tic. A.Ş. adına
Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni
Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü
Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Tasarım
Ersan Uğur Gör
Katkıda Bulunanlar
Emek Erez, Soner Sert, Nida Dinçtürk,
Anıl Mert Özsoy, Gökhan Yavuz Demir,
Murat Sevinç, Emel Gülcan

Yönetim Yeri:
Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.
Nazmi Akbaci İş Merkezi 233-234
Sarıyer/İstanbul
Santral (212) 3463601, Faks (212)
3463635
e-mail: kitap@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba...

Bugünden itibaren her hafta Duvar Kitap ile karşınızda olacağız. Esasen Duvar Kitap perşembe günleri çok sayıda yeni yazıyla güncelleniyorsa da Gazete Duvar'ın yayına başladığı ilk günden itibaren neredeyse her gün yeni bir içeriğin girdiği bir mecra. Fakat internet, sunduğu imkanlar kadar kendi sorunlarını da üretiyor. Örneğin Kitap kategorisindeki yazılar, üstünden bir süre geçtikten sonra kolay ulaşıl-maz hale geliyor.

İnternet kitap yayıncılığı konusunda çok başarılı işler çıkaran bir çok mecra bu sıkıntıyı yaşıyor. Biz de bir e-derginin bu sorunu aş-makta yardımcı olacağını düşündük. Öncelikli amacımız, hafta içi siteye giren yazıları bir arada sunarak kolay ulaşılır bir elektronik arşiv im-kanı oluşturmak. Zaman içinde Duvar Kitap zenginleşerek başlı başına bir yayın haline ge-lecek. Ayrıca kitap ile başladığımız e-dergicilik işini diğer alanlara yaymayı da amaçlıyoruz. İlk sayıda Emek Erez, Murat Sevinç, Anıl Mert Özsoy, Soner Sert ve A. Nevin Yıldız, Hatice Kapusuz, Hacı Bişkin, Nida Dinçtürk, Gökhan Yavuz Demir, Adem Erkoçak, Karin Karakaşlı gibi imzalar yer alıyor.

Biz bu sayfaları hazırlarken Türkçe'nin en önem-li şairlerinden Ülkü Tamer'in vefat haberini aldık. Usta şair, şiir geleneğimize yaptığı kat-kılarla, çeviri edebiyatta açtığı yeni ufuklarla her daim hafızalarımızda 'çok canı sıkılan' bir şair olarak yer edecek.

İlk sayımızı 'Bu toprakta kalır adın' diyerek Ülkü Tamer'e ithaf ediyoruz.

Marifet iltifata tabidir...

İyi okumalar!

Ülkü Tamer: Oyuncaklarıyla oynayan büyük şair

Sanatçı Zülfü Livaneli, birlikte birçok eser ürettikleri Ülkü Tamer'i anlattı: 40 yıllık arkadaşımı kaybettim. Onun hem dostluğunu hem de şarkılarıma yazdığı sözlerle bana yaptığı katkıyı hiçbir zaman unutmayacağım.

İkinci Yeni şiir akımının önemli temsilcilerinden Ülkü Tamer, 1937'de Gaziantep doğdu. İlköğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra İstanbul'da Robert Koleji bitirdi. Gazetecilik Enstitüsü'ndeki öğrenimini yarıda bırakarak özel tiyatrolarda aktör olarak çalıştı, çevirmenlik yaptı.

1960'lı yıllarda A Dergisi kadrosu içinde yer aldı. Daha sonra Milliyet Yayınları'nda çalışırken Milliyet Çocuk, Milliyet Sanat dergilerini, yayınevinin sahip değiştirmesinden sonra Karacan Yayınları ile 1980'lerin önde gelen dergilerinden Sanat Olayı dergisini yönetti. 1990'ların sonunda Radikal gazetesinin Cumartesi ekinde köşe yazarlığı yaptı. Çoğu edebiyat eseri olmak üzere 100'ün üzerinde kitabı Türkçe'ye çevirdi.

Sanat hayatında ilk ürünü küçük yaşta yazdığı Duygular Konuşuyor (1948) adlı bir perdelik bir okul piyesi idi. İlk şiiri "Dünyanın Bir Köşesinden Lucia" Kaynak dergisinde çıktı (1954). Şiir ve çevirileri sonraki yıllarda Pazar Postası, Yelken, Yeditepe, A Dergisi, Yeni Dergi, Milliyet Sanat ve diğer dergilerde yer aldı. Ülkü Tamer, İkinci Yeni şairleri arasında kabul edilir.

İmgeci, lirik, yer yer mizaha giden bir dille yazdı. Özellikle son derece verimli olduğu ilk döneminde hemen her yıl bir kitap yayımladı. Şiirinin çoğunu 1950'lerin sonu ile 60'larda, başka deyişle İkinci Yeni akımının sürdüğü dönemde yazdı. 1960'ların sonundan itibaren daha seyrek şiir yayımlamaya ve bu arada şiirinde çok ciddi bir yön değişikliği görülmeye başladı. Bu değişikliğin sonuçları en çok Antep Neresi'nde ortaya çıkar. Bu kitaptaki şiirlerinde daha açık, imgesel yönü daha geride ve yer yer sol ideolojik söyleme yaslanan söyleyişi ilk kitaplarının yoğun imgeci tarzından epeyce farklıdır. Yine de kendine özgü şiirsel havayı bütün ürünlerinde sezme mümkündür.

Ülkü Tamer'in sanat dünyasında şair olarak tanınmasına karşın; tiyatrodan senaryo yazarlığına, çevirmenlikten anı ve hikâye yazarlığına uzanan geniş bir ilgi alanı vardır. Anıları ve hikâyeleri yer yer kapalı, hatta anlamı örtük şiirinin arka plânını görmek açısından değerli bulunmuştur. İmgeci şiirlerinde de açık seçik şiirlerinde de kendine özgü bir dünyası vardır.

Tamer'in Anadolu'da geçen çocukluğundan, taşra hayatından ilham alarak yazdığı duyarlıklı, incelikli, yer yer metazikleşen şiirleri ise önce şiir ortamında tanınmasını sağlamış, böylece

İkinci Yeni şairlerine katılmış; bugün de hâlâ değer verilen şiirlerdir.

Ülkü Tamer, Edith Hamilton'dan Mitologya çevirisiyle Türk Dil Kurumu 1965 Çeviri Ödülünü, İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür (1966) kitabıyla Yeditepe 1967 Şiir Armağanını, Alleben Öyküleri kitabıyla da 1991 Yunus Nadi Öykü Armağanını, 2004 Dünya Şiir Günü Büyük Ödülünü kazandı. Zülfü Livaneli, "Güneş Topla Benim İçin" albümünde Ülkü Tamer'in Antep Neresi kitabındaki şiirleri besteledi.

Sanatçı Zülfü Livaneli, birlikte birçok eser ürettikleri Ülkü Tamer'i anlattı. Livaneli, "40 yıllık arkadaşımı kaybettim. Onun hem dostluğunu hem de şarkılarıma yazdığı sözlerle bana yaptığı katkıyı hiçbir zaman unutmayacağım" diyerek çok üzgün olduğunu belirtti.

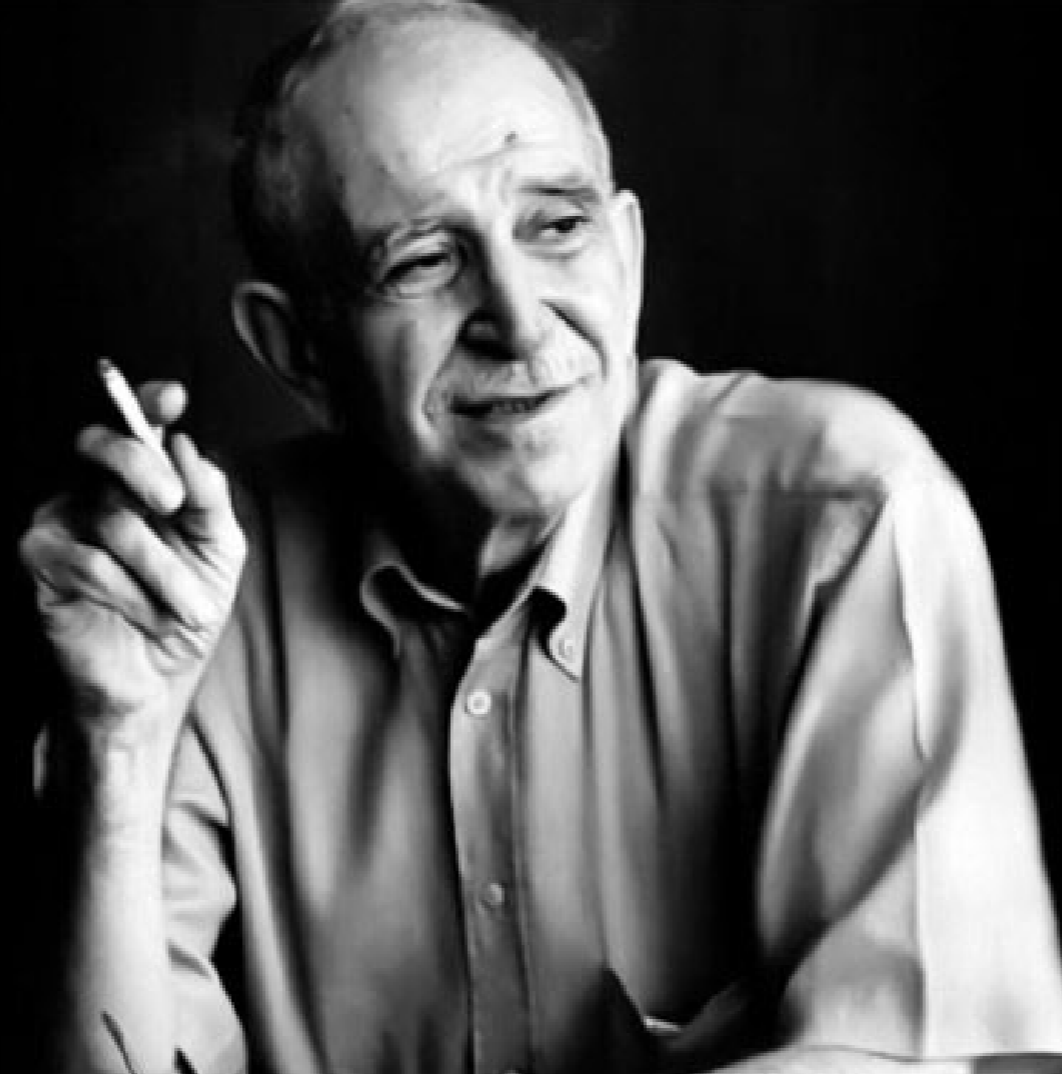
'BİR BÜYÜK ŞAİR...'

Birlikte yaptıkları "Güneş Topla Benim İçin" şarkısıyla birçok insanın hafızasında yer edinen Zülfü Livaneli, Milliyet Yayınları'ndaki bir anısında şair Ülkü Tamer'i şu sözlerle anlattı:

"Gözümde Ülkü Tamer ve Onat Kutlar hep birlikte canlanıyor. Gaziantep'in dünyaya hediye ettiği iki büyük yazar ve şair... Onun şiiriyle benim müziğim arasında bir yakınlık vardı ve 70'li yıllardan bu yana birlikte epey şarkı yazdık. 1987 yılında Sis filmi çekerken Ülkü'den savcı rolünü oynamasını rica ettim, kabul etti. Şimdilerde boşaltılmış olan Sultanahmet Cezaevi'nde çekim yaptık. Rutkay Aziz'le birlikte çok güzel bir oyun çıkardılar. Dün gece ölüm haberini aldığımda gözümde Ülkü'nün bir hali canlandı. Aylarca süren stüdyo, film çalışmaları değil; ilk gelen görüntü şuydu:

Ülkü, Milliyet Yayınları Genel Müdürlüğü görevindeyken bir gün odasına gitmişim. Onu yerde küçük arabalarla oynarken buldum. Genel Müdürlük makamı ve bir büyük şair... İşte Ülkü Tamer buydu..."

Ülkü Tamer 50 yılı aşkın sürede ürettikleriyle Türkçe şiirin en büyük isimlerinden biri olarak görüldü ve 1 Nisan gecesi ardından bıraktığı onlarca dizeyle güneşe gömüldü.

Sofrayı paylaşma mutluluğu ve Ülkü Tamer

Ülkü Tamer en hınzır ve en olgun gülüşüyle bakar bize. Hüzünlü ve muzip bir tebessümle. Kalbinin olanca sevgisiyle. İnsanın her halini görmüş ve kabullenmiş olmanın kemaliyle. Teşekkür bütün bunların yanında ne kuru bir kelime.

Karin Karakaşlı / kkarakasli@gazeteduvar.com.tr

Sevgili Hrant Dink'in kulağıma küpe ettiğim sözlerinden biridir. Hayal kırıklığına ya da ihanete uğradığında hem kırgın hem kızgın bir ses tonuyla "Daha da sofrasına oturmam" dedi.

Çok düşündüm o sözü. Sofranın kıymetini yani. Şimdilerde herkesin kendi çıkarını kolladığı, selamından ikili konuşmalarına her ânının proje zihniyetiyle aktığı kolaj masalar pek revaçta. Görünür oluyorsun hani.

Oysa sofraya muhabbettir ve terbiyedir. Sen ne oldu-

ğunu anlamadan karşıdakinden aldığın ilhamla dönüştüğün andır. Yine düşündüm bunları. Ülkü Tamer'i kaybettiğimiz için. Onun sofrasından geçmek kismet oldu diye minnet duyarak hayata.

2016 Kasım'ında Nilüfer Belediyesi'nin şiir günlerinde keşişmişti yollarımız. Eş Genel Başkanlar Figen Yüksekdağ ve Selahattin Demirtaş dahil HDP milletvekillerine operasyon düzenlendi tam şehre vardığımızda. Hani zaten şiirin adı çıkmış, hayatın dışında diye. Öyle ya, kim ne etsin şiiri? Biz işte orada bir şairler kabilesi olduk acıdan ve öfkeden; hüzünden ve isyandan. Kalbimizin saf-

lığını açtık ki ne zordur bilirsiniz. Sanki kaybedecek hiçbir şey kalmamıştı da ondandı herkesin bu kalbini sofranın ortasına koyabilme hali. Bir sofraya konduk işte. Kabile reisi diye iki çınara Ahmet Telli'ye ve Ülkü Tamer'e sığınarak. Soluklanarak gölgelerinde.

Minnetim de sevgim de şu ölüm tarihine bağlı değil o yüzden. Ona da bin şükür. Çünkü insan sevildiğini sayıldığını bilmeye yaşarken, orada şu insan evlatlarının arasındayken ihtiyaç duyar. En çok çaktığımız sınav halen vefa. Şükür dedim, Ülkü Bey'e hem ağabey hem beyefendi olabilen o büyüğüme gösterebildim hislerimi. Hiç yetmese de.

Fark ettiğim şeylerden biri de şu. Gitgide teşekkür edecek insan bulmakta zorlanıyorum. Gelecek darbelere, sinsi tuzaklara karşı önünü arkanı kollamakla akıyor günlük hayat. Cevabı beklenmeyen "Canım nasılsın"lardan, savuşturma sloganı "Sonra bakarız bir ara"lardan, buyurgan "Bilmem anlatabildim mi"lerden geçilmiyor ortalık. O yüzden sanırım iki gündür en çok alıntıyı Ülkü Tamer'in o nimet gibi gelen dizelerinden yapıyoruz. En güzel teşekkür edebilenen...

Ben sana teşekkür ederim, beni sen öptün,

Ben uyurken benim alnımdan beni sen öptün; Zamirler fazla vurguludur genelde. Çok fazla 'sen', hitap ettiğin insanı karşına yerleştirir, kutbun kıllar. Çok fazla 'ben', egonun itici kibrinin tezahürü gibi tınlar. Burada işte ama, 'ben'ler ve 'sen'ler yerini buluyor birden. Çünkü bir hemhal oluş tarif ediyor özünde. İnsanın kendini en çıplak, en saf haliyle bırakıverdiği uyku, paylaşılan ânın büyü- sülle 'biz' kılıyor, hikâyesi birbirinden ayrı, yolu kesiştiği andan itibaren birlikte kurulacak cümlelere geçen iki insanı.

Serinlik vurdu korulara, canlandı serçelerim;
Sen mavi bir tilkiydin, binmiştin mavi ata,
Ben belki dün ölmüştüm, belki de geçen hafta.
Sen bana çok güzeldin, senin ayakların da.

Aşka varana kadar sıradandır günler. Aşkı hissedene dek içinde, çizgiseldir zaman; biteviye uzanır gider. Oysa içine bir kez aşk düştü mü, zamanın girdap boyutunun ayırına varırsın. Bir an yıllara uzar da mevsimler gıyabında akar. Başkasına yönelişin sana seni hatırlatır. Her zerrenle yaşadığını hissedersin. Kokular keskinleşir, renkler patlar. Kırmızıya keser, maviye çalar dört bir yan. Hüz-

nün, derinleşmenin ama aynı zamanda ferahlığın, özgürlüğün, umudun rengidir mavi. Varoluşun bütün hallerini kapsar. Yalan gerçeklerden soyar insanı, hayallerini sahiplenmeni sağlar.

Ve bir anda bütün ayrıntıları görür olursun. Tali diye geçilen her şeyi. Gövdenin her bir uzvunu, ruhun her bir zerresini. Güzellik tanımını yeniden yaratırsın. Senin gören gözlerinin ifadesi olur güzellik. Bakışınla güzelleşir dünya.

Ağzındaki ormanı ağzımdan yüreğime akıt.
Ben sana gün giydim.
Sana sığıldım.

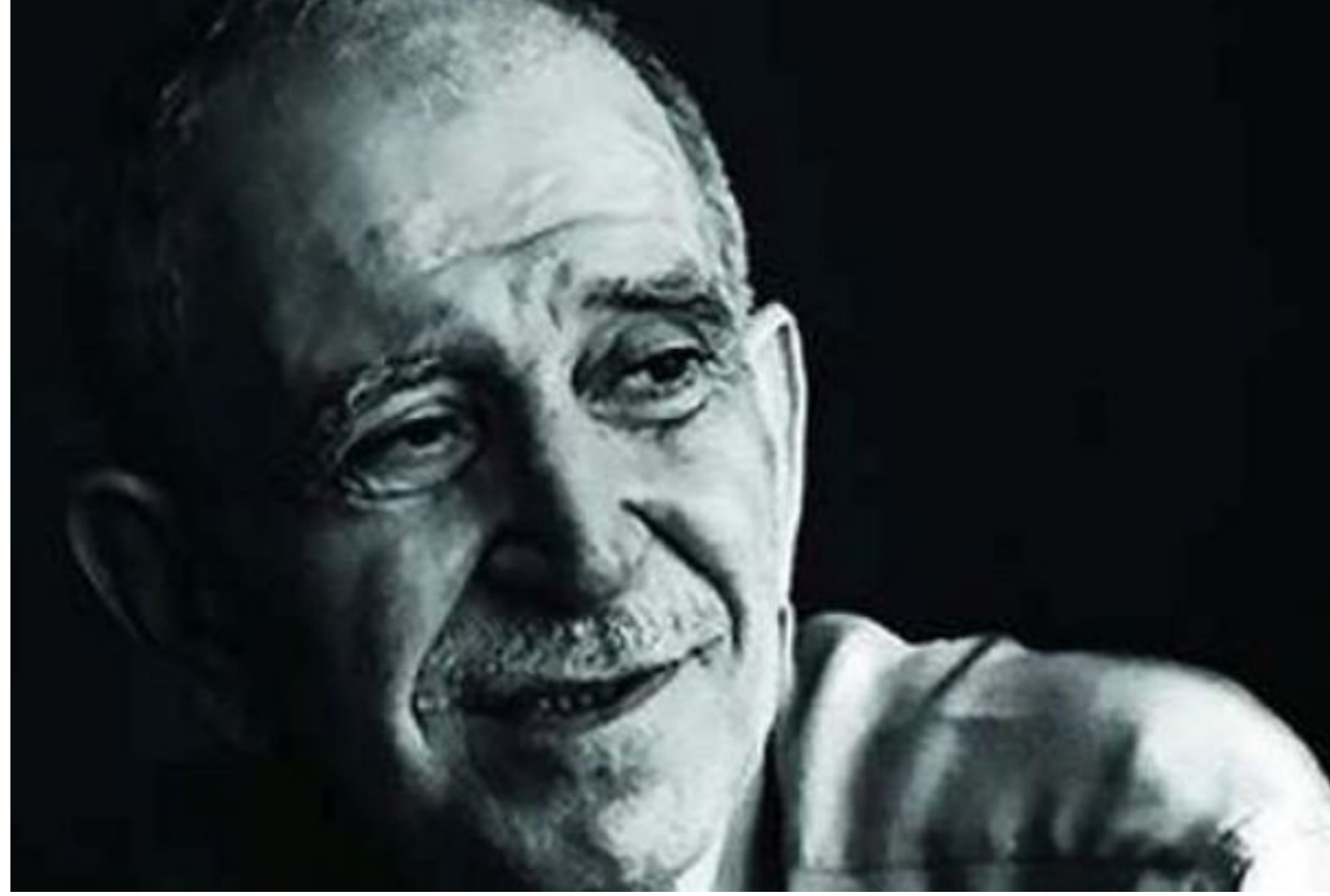
Bir ruhun berikine aktığı öpüşler vardır. Güneş ve ay olduğun zamanlar. Her bir ânı birbirinden bildiğin, öte türlü eksik hissettiğin, adeta bir pelerin gibi kendini onun varlığıyla kapladığın zamanlar. Hayatın savuruşlarında, biriktirdiğin ne varsa onlarla gelip yığılırsın sevdiğinin yamacına. Seni yük gibi taşımayan, varlığıyla çoğalana.

Haşhaş tarlaları arasından geçeceksin,
Beyaz ve mor haşhaşları havaya savurarak
Yeni bir afyon bulacaksın kendine.
İşte o zaman beni unutma,

Şairini, onun şiir yazan ellerini,
İçine dizilen sıragöllerini,
Kendi kendine konuştuğun seni,
Her şeyi, hiçbir şeyi unutma.
Kendini alışkanlıklarla uyuşturmaya çalışırsın.
Rutin bunun için var. Acıtıcı hakikatten kaçmanın yollarını ararsın. Oysa şair demiştir bir kere diyeceğini, sen o dizeler eşliğinde kendini karşına alıp halleşmeye girişmişindir. Geriye dönüşü yoktur ki bu soyunuşun. Unutamazsın çıplak kalmışlığını. Her bir an birikir içinde, yan yana sıralanır. Kendi kendine “Ya işte böyle” der, hasbıhale girişirsin o en tanıdık yabancı olan senle. Konuşurken öğrenirsin taşımayı bütün o kaldıramadıklarını.

Saçlarının her teli bir dinamit fitilidir
yokuşları çıkıp yorgunluğa bıraktığın an gövdeni.

Kanıksayışın buzul uykusundan uyandığın an,
yanarsın. Bastırılmış ne varsa, bunca zaman kendine dayattığın riyaya karşı ayaklanır. Teslim olman yeter, gerisi ateştir. Yakan, yıkan, arındıran ateş. Yangın yeri olur ortalık. Gövdene kütük gibi saplanmış sözler, elmasken kömüre dönenler, hiç sönmemiş bir korla birlikte alev alır. Yanarsın. Ve fakat bilirsin ki, kalan sağlar senindir.

Şiir ateşin habercisidir,
yangının kundakçısı.
Yanardağın üstündeki kuştur şiir.

Yandığında şiirin ne demeye geldiğini de anlar olursun. Ateşi hem körükleyen hem de o ateşin içinden çekip çıkarandır şiir. Yeniden yaratmak üzere yıkar. Tekinsiz yüksekleri kaypak zeminlere tercih ede ede. Göze almayı, göze batmayı öğretir.

En kötü alışkanlığım benim ölmeyi durmadan.
Bir kamyon geçince ölmek, camilere girince,
Utanınca büyüklerden ve bahar yollarından,
Hatta yankesicilerden, bakır saçlarından kadınların
Birer birer yüreklerim yıllara dökülünce.
Yağmur sularına inmeliydi önce inince.

Her bir aldaniş, her bir hayalkırıklığı her bir ayıp küçük bir ölümdür. İnsan yanıldıkça bir parçasını kalakaldığı noktada bırakır. Ama öğrenir de. Hataları kim unutabilir ki. Kalbin çentikleri bir ömre yayılır. Ve gözyaşlarından filizlenir insan. Hâlâ ağlayabildiği oranda gülebilir doyasıya. Öldüğü kadar yaşamış olur hakkıyla.

Şiir tanığıdır bütün bunların. Ülkü Tamer en hınzır ve en olgun gülüşüyle bakar bize. Hüzünlü ve muzip bir tebessümle. Kalbinin olanca sevgisiyle. İnsanın her halini görmüş ve kabullenmiş olmanın kemaliyle. Teşekkür bütün bunların yanında ne kuru bir kelime.

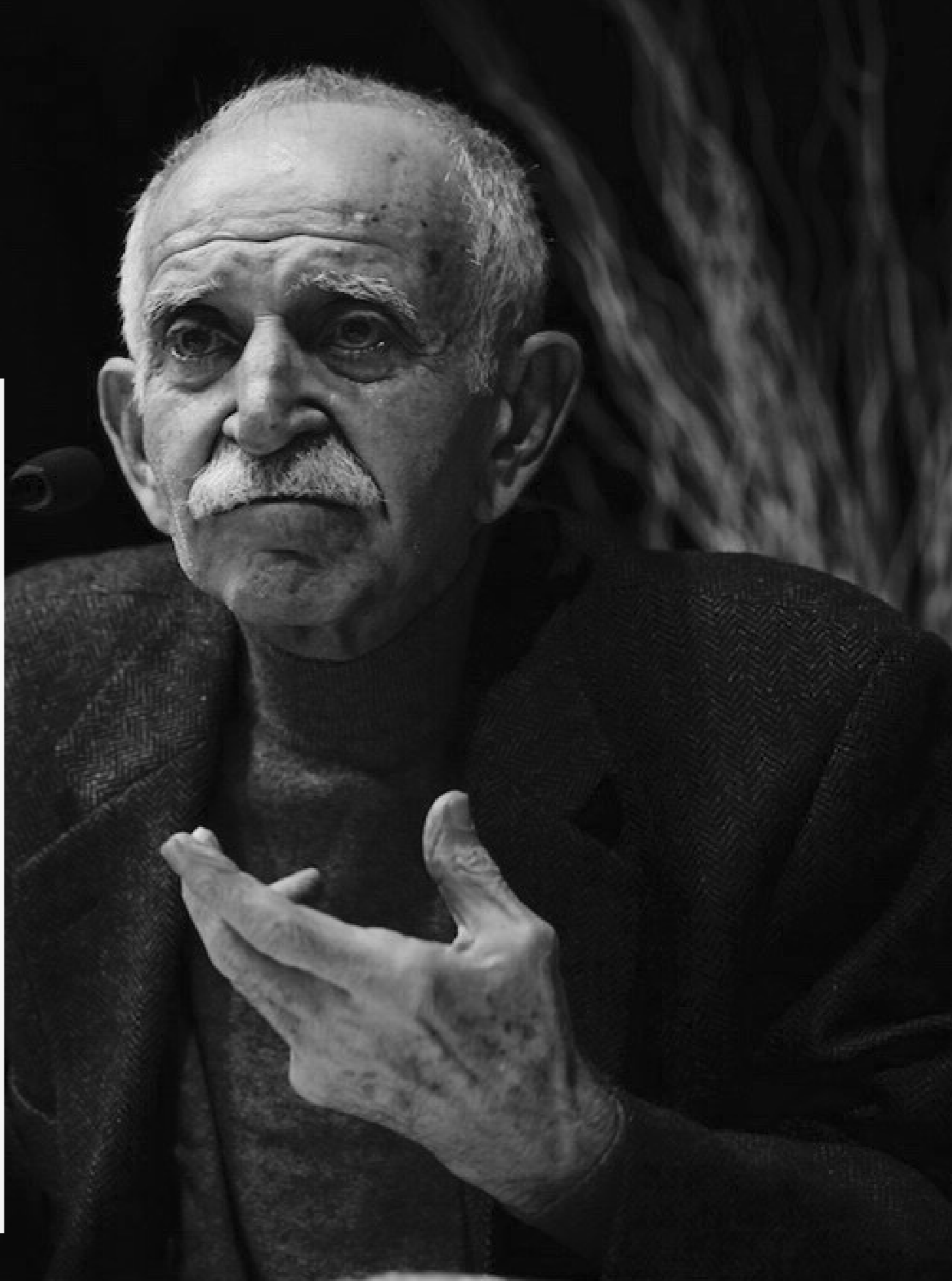
Ülkü Tamer'in ardından: Geçmişten geleceğe uzanan ses sustu

Ülkü Tamer, İkinci Yeni'nin kurucularından ve akımın has şairlerinden. Mehmet Fuat'ın deyimiyle (çeviriler yaptığı için) "Batı etkilerine açık" bir şair. Zaman zaman toplumsal meselelere değiniyor ama eksenini hep aynı yerde. Şiirine dair söz haddim değil, ileride değerlendirecekler çıkacaktır. Müzik üzerinden ilerleyip bestelenen şiirlerinden doğru bir bağ kurabilirim ancak...

Murat Meriç / mmeric@gazeteduvar.com.tr

Cocukken pazartesi günlerini ipe çekerdim. Bir an önce okula kavuşmak için değil, okul çıkışında gazeteciye koşup Milliyet Çocuk almak için! Hafta boyunca elimden düşürmediğim dergi Abdi İpekçi'nin girişimiyle çıkartılmış ve önce Milliyet'in eki olarak yayımlanmış, sonradan bağımsızlığını ilan etmişti. İlk döneminde beklenen rakamı aşamadığı için kapatılmış, '70'li yılların sonlarına doğru yeniden canlandırılmak istenmişti. İkinci döneminde Ülkü Tamer'e emanet edilen dergi tahminlerin çok üstünde bir satış yaptı ve başarıyla '80'li yıllara ulaştı. Beni tam da o yıllarda yakaladı. Adını derginin künyesinden ve yazdığı kısa öykülerden bildiğim Ülkü Tamer, dergideki kahramanımdı. Yaşayan en büyük şairlerdendi, evet ama ben her şeyden önce çocukluk kahramanımı kaybettim. Bu yazı, onun anısına.

Milliyet Çocuk (ve elbette Ülkü Tamer) sayesinde çok isimle tanıştım. Orhan Boran, Müjdat Gezen, Umur Bugay, Kandemir Konduk ve Haldun Taner, her hafta yazan isimler arasında hatırladıklarım.... Dergide, heyecanla takip ettiğim (Red Kit'ten Cimcime'ye, Uzay Çocukları'ndan Larry Yuma'ya uzanan) şahane çizgi romanların yanı sıra aktüel haberler, öğretici köşeler, ünlülerin çocukluk hatıraları ve Aziz Nesin'den Yusuf Atılgan'a dönemin en önemli yazarlarının hikâyeleri yer alırdı. Sürekli sayfalar içinde unutamadığım, Ülkü Tamer imzalı bir hikâye zinciri: Televizyonu çok seven, izlerken sevdiği programların içine kaçan bir çocuğun maceralarını anlatan Tele Yunus. Yerinde olmak ister, maceralarını sabırsızlıkla beklerdim. Kitap hâlinde yayımlandığını görünce koşarak almış, yıllarca elimden düşürmemiştim. Hâlâ bütün maceralarını ezbere bilirim.

Mesaim Tele Yunus'tan ibaret değildi elbette... "Günışığı Hoşça Kal"dan Grimm Kardeşler'den aldığı "Şeytanın Altınları"na çocuklar için yazdığı, çevirdiği, uyarladığı bütün kitapları okudum. Muharrem'in yakasına konan günışığı ile bir günlük teması ve günün sonunda kaçınılmaz olarak gelen ayrılık beni ağlattı ama okumalara doymazdım. Dedim ya, Ülkü Tamer çocukluk kahrmanımdı.

Onunla büyüdüm, ilerleyen yıllarda şiiriyle tanıştım. Garip'ten İkinci Yeni'ye geçtiğim dönemde halk şiirinden esinlenen dizeleri ve etkileyici yapısıyla bir anda beni sarmış, üniversitenin ilk yıllarında vazgeçilmezim olmuştu. Yeni başucu kitabım, Can Yayınları tarafından basılan toplu şiirleri "Yanardağın Üstündeki Kuş"tu artık. Kitaplarını, şiirlerini ve yazılarını kaçırmamaya özen gösterdim, onu her yerde takip ettim. Şiirleri kadar (önce Radikal'de sonra Sabah'ta yayımlanan) anılarını sevdim. "Yaşamımdan çizgiler" olarak tarif ettiği, "Yaşamak Hatırlamaktır" başlığıyla yazdığı "ufacık olaylar" ona sevgimi pekiştirdi.

Ülkü Tamer Antep'li. "Alleben Anıları"nda (Milliyet Kitapları, 1997) çocukluk yıllarını anlatır, meraklısı için şahane kitaptır. Sonrasını da "Yaşamak Hatırlamaktır"da (YKY, 1998) anlatıyor zaten. Bu paragrafta paylaşacaklarım, o kitaptan süzdüklerim... Antep'te Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'nu bitirdikten sonra İstanbul'a gönderiliyor. Eğitimine Robert Kolej'de yatılı olarak devam ediyor -ki hayatını şekillendirecek adım bu. Dönemi renkli. Arkadaşları, sonradan Boğaziçi Üniversitesi'nin rektörlüğünü yapacak Üstün Ergüder'den Pamir Bezmen'e uzanıyor. Ona "ağabeylik" eden isim, üst sınıflardan Cevat Çapan. Okulun futbol takımının yıldızı Sermet Çağan, basketbol takımının ki ise Beklan Algan. Edebiyatı Behçet Kemal Çağlar'dan öğreniyor, şiir yazıyor ve haytalık yaptığı zamanlarda okulu kırıp sinemaya gidiyor. Bu arada gönlünü tiyatroya düşürüyor, okul bünyesinde sergilenen oyunlarda rol alıyor. Sahnede Genco Erkal ve Çiğdem Talu ile tanışıyor, sevgisini onlar aracılığıyla pekiştiriyor. Sonrasında, '60'lı yılların ortalarında bir dönem bu sevgiyi "iş"e de dönüşüyor ve ("Keşanlı Ali Destanı"ndan "Zilli Zarife"ye, "Kurban"dan "Palto"ya) pek çok oyunda sahneye çıkıyor. Bu dönemi anlattığı kitabı, "Bir Gün Ben Tiyatroydayken..." (Adam Yayınları, 2003)

Ülkü Tamer'i ilk "canlı" görüşüm, tiyatro sayesinde. Engin Cezzar, ekibi toplayarak "Keşanlı Ali Destanı"ni 1988 yılında TRT için televizyona uyarlamış, Ülkü Tamer bu uyarlamada yeniden Manyak Cafer'i canlandırmıştı. Sonrasında kimi

konuşmalarına denk geldim, onu sahiden canlı dinledim ama cismiyle ilk karşılaşmam bu.

Okulu bitirdikten sonra Gazetecilik Enstitüsü'ne devam eden Ülkü Tamer, ilk şiirlerini bu yıllarda yayımlıyor. İlk kitabı, A Dergisi Yayınları'na basılan "Soğuk Otların Altında". 1959 yılında yayımlanan bu kitaptaki şiirleri, Cemal Süreya'nın ilgisini çekiyor. Süreya, şunları söylüyor: "Nuh'un gemisi gibiydi Ülkü Tamer'in ilk şiirleri: Kalabalık, şenlikli, her türlü imgenin erkeğini ve dişisini barındıran, terzilerle, dülgerlerle, tilkilerle, kirpi-lerle, sansarlarla ve her şeyle dolu."

Ülkü Tamer, İkinci Yeni'nin kurucularından ve akımın has şairlerinden. Memet Fuat'ın deyimiyle (çeviriler yaptığı için) "Batı etkilerine açık" bir şair. Zaman zaman toplumsal meselelere değiniyor ama ekseni hep aynı yerde. Şiirine dair söz haddim değil, ileride değerlendirecekler çıkacaktır. Müzik üzerinden ilerleyip bestelenen şiirlerinden doğru bir bağ kurabilirim ancak. Öyle yapacağım. Bu anlamda popüler bir şair olmadığı muhakkak lakin katkıda bulunduğu tek bir "iş"-bile onu müzik alanında da özel kılıyor.

Adını bir plak kapağının üzerinde gördüğüm yıl, 1986. Zülfü Livaneli'nin Mikis Theodorakis ile yaptığı, "Dostlukların Abdi İpekçisi'ne" ithafıyla yayımlanan "Güneş Topla Benim İçin", sözlerini Ülkü Tamer'in bizzat yazdığı şarkılardan müteşekkil. Biri [Zülfü Livaneli'ye ait "Kırlangıç"] hariç tüm şarkı sözlerinde imzası var ve hepsi bizzat bu albüm için yazılmış. Her biri birbirinden güzel, hepsinde bitmek tükenmek bilmeyen bir umut var. Onu özel kılan da bu zaten: Karanlık günlerimizi umuduyla aydınlatan bir "öncü"ydü Ülkü Tamer. "Güneş Topla Benim İçin", şahikası. 1986 yılında ilk basımı yapılan toplu şiirleri "Yanardağın Üstündeki Kuş"ta yer alan "Antep Neresi", şarkı sözlerini topladığı "kitap".

Ülkü Tamer - Zülfü Livaneli işbirliği, 1980'li yılların hemen öncesine uzanıyor. "Kırda Vurulanların Türküsü", "Mayın" ve "Memik Oğlan", ilk ürünler. "Güneş Topla Benim İçin"de "birlikte çalışma"ya dönüşen bu işbirliği, 2013 yılında yayımlanan son Livaneli albümü "Gökkuşluğu Gönder Bana"ya adını veren şiirle (şimdilik) tamamlandı.

Bestelenen Ülkü Tamer şiirleri arasında en popülerleri, 1974 tarihli "Sıragöller" kitabında karşımıza çıkan "Üşür Ölüm Bile". İlk dinlediğim beste Selda Bağcan'a ait: 1988 yılında yayımlanan "Özgürlük ve Demokrasiyi Çizmek" adlı albümünde yer alan şarkının farklı bir versiyonunu kısa süre sonra bir konserde dinleyecek, şaşıracaktım. Ahmet Kaya, Ankara'da Derya Sineması'nda verdiği resitalde

bu sözleri bambaşka bir besteye yorumlamıştı ama şiir duygusunu kaybetmemişti. Sonradan karşımıza çıkan farklı yorumlarda da durum böyle: "Üşür Ölüm Bile", kim tarafından ve ne şekilde bestelenirse bestelensin duygusunu dinleyiciye aktaran bir şiir. Serap Yağız'dan Sevinç Eratalay'a, Suavi'den Moğollar'a kimden dinlerseniz dinleyin hep güzel. Bu şüphesiz Ülkü Tamer'in marifeti.

Aynı kitapta, "Üşür Ölüm Bile"nin hemen öncesinde yer alan şiir "Ağrı" adını taşıyor: "Günü gelir dağa çıkar / Yıldızlardan şiir çeker / Kanımızı siler yıkar / Suların en durusundan /.../ Bayrak olur bize yarın / Rüzgârıyla ilkbaharın / Dalgaları genç kızların / Gözlerinin Karasında..." Şiir, 1989 tarihli Grup Yorum albümü "Cemo / Gün Gelir"de "Düşenlere" adıyla yer almış, Hüsnü Arkan'ın Almanya'da yaptığı "Bir Yalnızlık Ezgisi" adlı albümünde farklı bir besteye kendine yer bulmuştu.

Ahmet Kaya demişken, 1988 tarihli "Başkaldırıyorum" albümünün ikinci yüzünü açan "Gül Dikeni"ni ıskalamamak gerekir: "Uçakları nede-yim / Gökkuşluğu gönder bana / Senin olsun süngülerin / Gül dikeni yeter bana..." İlkey Akkaya "Yine" adını taşıyan albümünde ("Güneş Topla Benim İçin"den bildiğimiz) "Geceleyin"i farklı bir besteye seslendirdi. Külliyyata bir de Sevingül Bahadır yorumu ekleyeyim... "Düşlerim" adlı albümde "Nerelerde Buldum Seni" adıyla yayımlanan, bir sonraki albüm "Kilim"e de aynı adla giren "Şahdamar", bestelenen en güzel Ülkü Tamer şiirlerinden: "Yola düştüm ay batarken / Derelerde buldum seni / Ötelede sanır iken / Berilerde buldum sen seni /.../ Ekmeğimi dörde böldüm / Yarılarda buldum seni / Ölülerden haber aldım / Dirilerde buldum seni..."

Ülkü Tamer'e selam çakan en yeni şarkı, Yüzyüzeyken Konuşuruz işi "Cenaze Evi". Şarkının sonunda, ilk kitaptan kopup gelen "Konuşma"ya rastlıyoruz: "Ben olsam utanırım bu ne biçim öğrenci / Hem dersini bilmiyor, hem de şişman herkesten."

Her şey bir yana çok iyi bir çevirmen Ülkü Tamer. Edith Hamilton'un Mitologya'sından Harry Potter'ın ilk kitabına uzanan macerası, pek çok şairi tanımamıza sebep hamleleriyle yolunu buldu. Çeviriler yaptı, antolojiler hazırladı. 1968 yılında Meriçelli Yayınları tarafından basılan "Alacakaranlığın Sesleri", çeviri şiirlerini topladığı kitaplarından biri. Yayınevinin sahibi, ortaokul arkadaşı Anıl Meriçelli -ki anılarında okul sıralarında birlikte şiir yazdıklarından söz eder ve şöyle der: "Anıl'la benim gecemiz gündüzümüz edebiyattı." Bu, ilk çeviri kitabı değil ama: A Dergisi Yayınları tarafından ("Türkçesi: Ü.T." ibaresiyle) basılan 16

sayfalık küçük kitap "Şiiristan"ın son sayfasında şöyle bir not var: "Şiiristan burada başlar..."

Ülkü Tamer külliyyatının en ayrıksı kitaplarından biri, Sivas'ta kaybettiğimiz şairlerden Uğur Kaynar'ın Ankara'da kurduğu Elyazıları Yayıncılık tarafından yayımlanan "Kırağı Gemisi". Şairin kendi el yazısıyla yazdığı seçme şiirlerinden oluşan bu kitap 1991 yılının Şubat ayında yayımlanmış ve sadece 550 adet basılmış. Bulduğunda hayranları için büyük ikramiye!

Yazı uzar ama yavaş yavaş sonlandırayım. Başlarken Milliyet Çocuk'tan söz etmiş, dergide en sevdiğim kahramanın Ülkü Tamer'in yarattığı Tele Yunus olduğunu söylemişim. 1979 yılında Tele Yunus'un maceraları Cem Yayınevi bünyesinde faaliyetini sürdüren Arkadaş Kitaplar'ın Erdal Öz yönetimindeki kırmızı dizisinin ilk kitabı olarak yayımlandı. Çocukluğumda elimden düşürmediğim kitabın son macerasında Yunus "Zaman Tüneli" adlı programa katılıyor ve 2014 yılının TRT'sine gidiyor. Orada Erkan Oyal'la karşılaşılıyor ve ondan, geçen zamanda neler olduğunu dinliyor. Ülkü Tamer'in 1979 yılında yaptığı 2014 tasviri, ne kadar ileri görüşlü olduğunun da işareti: Dünya, insanların çoğalma hızına yenik düşmüş, yakıt sıkıntısı ortaya çıkmış; denizler kirlenmiş, insanlar gözünü havaya çevirmiş. Dünya televizyonları renkliyi aşip üç boyutlu yayına geçmişken TRT bürokrasi yüzünden kendini geliştiremediği için siyah-beyaz yayında kalmış. Şarkılar değişmiş, bir dönem çok şey anlatan şarkı sözleri tekerlemeye dönüşmüş. TRT Yönetim Kurulu, Eurovision Şarkı Yarışması'na katılmama kararı almış. Yeni filmler birbirinden beter olduğu için TRT, teknolojinin nimetlerini kullanarak yenilediği eski Yeşilçam filmlerini (artık cızırtısız bir sesle) gösteriyormuş ve bunlar çok ilgi görüyormuş. Tamer'in günümüze dair en enteresan tespiti yerli diziler konusunda: Konu yokluğundan 2014 yılında "Aşk-ı Memnu", "Kıralık Konak" gibi dizilerin yeniden çekildiğini söylüyor! 1979 yılında gördüğü Türkiye'yi aynen yaşayan büyük şair, tam da ona en ihtiyacımız olduğu günlerde bizi bıraktı.

Barış Pirhasan, duygularını şu sözlerle dile getirmiş: "Ülkü Tamer'i kaybettik... Şu anda düşünmek, konuşmak, yazmak gelmiyor içimden..." Ekeleyecek tek bir söz bile yok. Ülkü Tamer, yaşayan en büyük şairdi. Gidişle, sonradan sonraya kendini hissettirecek bir boşluk ortaya çıktı. Cemal Süreya'nın onun için yazdığı bir cümleyi, burada anmak isterim: "Hayatın, ölümün ve her şeyin amatörüydü Ülkü Tamer." Hep öyle yaşadı, o amatörülüğün verdiği coşkuyla hayattan hiç kopmadı.

Geçmişten geleceğe verdiği sesi çok özleyeceğiz.

Ülkü Tamer: Modern Türkçe şiirin teşekkürü

Cemal Süreya, Ülkü Tamer'in şiirleri için şöyle diyordu: "Nuh'un gemisi gibiydi Ülkü Tamer'in ilk şiirleri: Kalabalık, şenlikli, her türlü imgenin erkeğini ve dişisini barındıran, terzilerle, dülgelerle, tilkilerle, kirpilerle, sansarlarla ve her şeyle dolu." Ülkü Tamer unutulmayacaktır...

Enver Topaloğlu envertopaloglu@gmail.com

İngiliz şair T.S. Eliot'ın ayların en zalimi dediği nisan, daha ilk günden yaptı yapacağını. Kanıtladı ne kadar zalim olduğunu. 1 Nisan 2018 Pazar günü Ülkü Tamer'i (doğumu 20 Şubat 1937), modern Türkçe şiirin yaşayan en olgun, ironik ve incelikli şairini yitirdik. Tamer, İkinci Yeni'nin özgün şairlerinden biridir. Cemal Süreya'nın dediği gibi o İkinci Yeni ve sonrasındaki modern Türkçe şiirin önemli isimlerinden biridir. Göz ardı edilmesi şiiri eksik bırakır. İkinci Yeni dalgasının içinde yer alan şairler, aynı zamanda birbirlerinden farklı nitelikleriyle de dikkat çeker. Modern Türkçe şiirin yönünü değiştiren ve isimleri İkinci Yeni dalgasıyla birlikte anılan şairlerin kimi bu anlayışı sonradan benimser.

Kimiyse şiir yazma ve yayımlamaya İkinci Yeni'yle birlikte, dalga henüz oluşurken başlar. Başlangıcından itibaren İkinci Yeni dalgasının içinde yer alan ve adları İkinci Yeni'yle özdeşleşen şairlerse bellidir. Ülkü Tamer İkinci Yeni'nin hem en genç hem de en önemli şairlerinden biri olmuştur. İlk şiiri "Dünya'nın Bir Köşesinden Lucia" yayımlandığında on yedi, ilk kitabı çıktığında yirmi iki yaşındadır. Tamer'in ilk kitabı "Soğuk Otların Altında" 1959'da çıkar. Kitaba adını veren şiirden kısa bir bölüm okuyalım: Soğuk otların altında büyür çocuklar. Oraya da gitmesek, ey benim

yalnızlığım! Evet, soğuk otların altında kuş mezarları vardır belki.

Arkadaşlarının, sevenlerinin Ülkü'sü, İkinci Yeni'nin Ülkü Tamer'i, modern Türkçe şiirin "teşekkür"ü olmuştu. Teşekkür sözünü şiirde parlatan ışığın kaynağı şiiriyle birlikte odur. "Ben sana teşekkür ederim" dizesi ve dile getirdiği incelik modern Türkçe şiirin duyarlılık ve algı seviyesini deyim yerindeyse o ana kadar olmadığı bir boyuta taşımıştır:

Ben sana teşekkür ederim, beni sen öptün,
Ben uyurken benim alnımdan beni sen öptün;
Serinlik vurdu korulara, canlandı serçelerim;
Sen mavi bir tilkiydin, binmiştin mavi ata,
Ben belki dün ölmüşüm, belki de geçen hafta.

Sen bana çok güzeldin, senin ayakların da.

Ülkü Tamer, İkinci Yeni'nin yaşayan son şairiydi. Kimileri onu İkinci Yeni'nin yaşayan iki şairinden biriydi diye andı. İkinci Yeni'nin yaşayan bir diğer şairi olarak Sezai Karakoç gösterilmekte. Ancak bu doğru ve gerçekçi bir saptama değil. Çünkü Sezai Karakoç da Necip Fazıl gibi, İsmet Özel gibi bir tutum sergilemiştir. İkinci Yeni anlayışının içinden geçerek ve ondan hızla uzaklaşarak başka bir şiir anlayışına dönmüştür. Şiire başladığı İkinci Yeni anlayışını sürdürmemiştir. Üstelik İkinci Yeni'yle bağını kısa sürede koparmıştır. "Balkon" şiirinden başka İkinci Yeni döneminden hafızada kalan pek bir şiiri de yoktur. Buna rağmen hâlâ İkinci Yeni'nin temsilcisi gibi anılması kabul edilir değildir. Sezai Karakoç'un İkinci Yeni şiir anlayışıyla ilişkisinin kalmadığını bizzat bizzat kendi şiirleri kanıtlar niteliktedir. Karakoç'un herhangi bir şiirine bakmak yeterlidir. İşte birkaç dize:

Şuuraltım patlamış bir bomba gibi
Saçar ortalığa zamanın
Ağaran saçın toz toprağını
Bana ne Paris'ten
Newyork'tan Londra'dan
Moskova'dan Pekin'den
Senin yanında
Bütün türedi uygarlıklar umurumda mı

Alıntılıdığımız Karakoç'a ait dizelerin İkinci Yeni şiir anlayışıyla en küçük bir bağı yoktur. Üstelik şiir olarak da son derece vasattır. Ülkü Tamer, şiir arayışını İkinci Yeni'nin poetikasına sadık kalarak sürdürmüş bir şairdir. İkinci Yeni dalgasının modern Türkçe şiirin bütün kıyılarına ulaşıp fırtınanın dinmeye başladığı dönemde, 1966'da ya-

yımlanan "İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür" adlı kitabında yer alan "Bruegel" şiirinden bir bölüm aktarıyorum:

Gökyüzü ayaklarımın ucundan başlıyor.
Ağzımın kemiğinde dağınık bir şiir tadı.
Gürgenler ve kayınlar avdan dönüyor.
Sırtsız atmacalar çizdim şimdi
Bir kayığın yelkeni geçseydi elime;
Unutmazdım, yelkenin bir köşesine
Tabut başlı bir avcı yerleştirirdim.

İçime çektiğim hava değil, gökyüzüdür.

Onun yan yana ve başka anlamlar ifade eden iki ayrı cümle diyebileceğimiz İkinci Yeni'nin anlayışıyla toplumcu gerçekçi şiir yönelimini ve deneyimini bir virgülle birleştirmesi başlı başına bir yenilik olmuştur. Şu betik "Virgül'ün Başından Geçenler" kitabında yer alan "Aferin Virgül" başlıklı şiirden:

Virgül sana aferin, bence çok önemlisin,
Belki nokta değilsin, ama virgülsün;
Ödevimin sonuna nokta koyarım;
Sansarın boynuna ben silgi astım
Silsin diye burnuyla pençelerini,
Sen çok cesursun virgül, saklanmıyorsun,
Çünkü silgilerden hiç korkmuyorsun.

Ülkü Tamer; ironik, hınzır ve muzip olduğu kadar kederli, duyarlı ve incelikli şiirleriyle modern Türkçe şiirin başından sonuna kadar kendisi olabilmiş şairlerinden biridir. "Sıragöller" adıyla 1974'te yayımlanan kitabında "Giyotin" ana başlığı altında beş şiirden oluşan bir dizi vardır. Onlardan biri de "Halkın İntikamcısı" başlığını taşıyan şiirdir. O dizinin son şiiri de olan "Halkın İntikamcısı" şiirinden son bölümünü okuyalım:

Elimde elmas var; ama benim giyotinim
Tırpan gibi biçer senin elmasını,
Diz çök kuyumcu, ve gökkuşağından
Seni yağmursuz bulutlara çekecek
Bir gerdanlık düşün kendi boynuna
Benim kuyumcularım artık
Büyük siniler dövecektir çarşıda

Halk şiiri kalıplarıyla yazdığı modern türkü sözlerinde de İkinci Yeni'nin poetikasına, diline bağ-

lıdır. Geleneksel kalıpları kullanmasına karşın temel olarak İkinci Yeni'nin şiir anlayışına bağlı kalır. Halk şiirinin ağıt, türkü gibi kalıplarıyla yazdığı ve bestelenen çok sayıda şiiri vardır. "Üşür Ölüm Bile" başlıklı şiiri de ağıt kalıbıyla yazdığı şiirlerden biridir. Şiiri bir dörtlülle anımsayalım istedim:

Bir soğuk yel eser
Üşür ölüm bile
Anlatır akan kanı
Beyaz sesiyle

'NUH'UN GEMİSİ GİBYİDİ...'

Cemal Süreya onun şiirleri için şöyle diyordu: "Nuh'un gemisi gibiydi Ülkü Tamer'in ilk şiirleri: Kalabalık, şenlikli, her türlü imgenin erkeğini ve dişisini barındıran, terzilerle, dülgerlerle, tilkilerle, kirpilerle, sansarlarla ve her şeyle dolu." O da Cemal Süreya için şu şiiri yazmıştı.

Tanrı,
Bin birinci gece şairi yarattı,
Bin ikinci gece Cemal'i,
Bin üçüncü gece şiir okudu Tanrı,
Başa döndü sonra,
Kadını yeniden yarattı.

Cemal:
Atlas okyanusunda Fırat'ın Salı
Zap suyunda alp çiçeği

Ülkü Tamer ilk kitabından itibaren şiir okurlarının olduğu kadar genel okur kategorisindeki okurların da sevdiği izlediği, bir şair olmuştu. Bunda kuşkusuz yazdığı modern türküler ve ağıtların bestelenmesinin payı vardır. Ancak bir şeyin daha etkili olduğunu belirtmek gerekir. O da Ülkü Tamer'in ne olmadığını söylersek daha iyi anlaşılacaktır. Mesela otoriteye, zalime, zulme teslim olanlardan değildir. Milli ve yerli değildir. Evrenseldir, hatta alabildiğine, yerli evrenselin odağından kavrayacak kadar evrenseldir. Toplumsal sorunlara karşı ilgisiz, fil dişi kulesinde gizlenen de değildir. "Düello" şiiri onun ne olmadığını örnekleyen yapıtlarındandır. Birkaç dizeyle anımsayalım:

Yenilsem yenilirim, ne çıkar yenilmekten?
Seninle çarpışmak kişiliğimi pekiştirir benim.

Ayak bileklerime kadar bu dereyem işte,
Yerin yassı taşları tabanımın altında,
Alnımda birleşmekte güneşin raylarından
Hışırtıyla geçen kartalların sesleri.

Ülkü Tamer'in toplam olarak sekiz şiir kitabı yayımlanır. 1986'da toplu şiirleri "Yanardağın Üstündeki Kuş" çıkar. Son kitabı "Adın Yolculuktu" okurla 2014'te buluşur. Kitapta Neslihan'a Şiirler ara başlığıyla ayrılan bölümde yer alan ve eşi Neslihan Tamer için yazılmış şiirlerinden biri de "İçimdeki Uçurumları" adını taşır. Vefa duygusunu ve değerbilirliğin incelikle, içtenlikle nasıl dile getirilebileceğini örnekleme bakımından da dikkat çeken "İçimdeki Uçurumları" başlıklı şiirden bir bölüm okuyalım:

İçimdeki uçurumları
Gül yapraklarıyla sen örttün

Yüreğimdeki çatlakları
Kuş sesleriyle kapadın

Yamaçlarındaki Çamoğulları
Kanat çırpışlarıyla temizledim

Ayrık otlarımı ayıkladım
Ayışığıyla

Taç yaptın başıma yıldızları

Sonunda bir tepe değil
Bir sıra daha yarattın benden

LORCA'DAN LATİN AMERİKA'YA...

Ülkü Tamer'in, çevirileriyle de şiire çok önemli katkıda bulunduğunu belirtmek gerekir. Özellikle Lorca'dan yaptığı şiir çevirileri ve "Latin Amerika Şiir Antolojisi", modern Türkçe şiirin bu alandaki mihenk taşlarındandır. Bir okuru olarak Ülkü Tamer beni iki kere çok sevindirdi. Bir, toplu şiirleri "Yanardağın Üstündeki Kuş" yayımlandığında çok sevinmiştim. Bir de Cumhuriyet gazetesinde yazmaya başladığında... Her "teşekkürde" aynı zamanda inceliklerin de şairi olan onun sesini duyacak olmamız, kaybının acısına belki bir nebze teselli olabilir. Her şairi şiir için büyük bir değer olarak ölümsüzleşen İkinci Yeni'nin son temsilcisi Ülkü Tamer de yaşamayı sürdüreceği yapıtlar bırakarak ayrıldı aramızdan. Unutulmayacaktır...

Ülkü Tamer şarkıları

Halk şiirinin sesini çağdaş dilin tezgâhında dokuyuşunu bir ders gibi okuduğum, Latin Amerika Şiirleri Antolojisi'ndeki çevirilerini ezberlediğim, şiirlerini müziklediğim Ülkü Tamer'in ölüm haberini, bir başka büyük Anadolu şair Enver Gökçe'nin kasabası Eğin'de aldım. Duyduğum andan beridir kafamda "Ülkü Tamer şarkıları" çalıyor.

Barış Yıldırım

Antep'ten halklara açılmış bir kucaktı Ülkü Tamer. Şiirlerine yapılan her besteyi sevmemiz, müzikten çok şiirin marifetiydi belki. Şarkı besteciliğini kimliğinin ilk hanelerinde sayan biri olarak müzisyenin hünerini küçümsemek aklıma bile gelmez. Fakat bazı şiirler bestecisine bir sorumluluk hissi verir, başka zaman tatmin olacağı bir ezgi ona yeterli gelmez, en iyisini arar. Schubert'in öylesine hayran olduğu (fakat dikkatini çekmeyi asla başaramadığı) Goethe'nin şiirlerinin, sanatsal şarkı geleneğinin bu büyük doruğundaki payı göz ardı edilebilir mi?

Halk şiirinin sesini toplumcu duygularla birleştiren hece ölçülü koşmaların ve manilerin ustasıydı; 60 ve 70'lere şiirleriyle, 80'lere ve 90'lara da o dönem yazılmış şiirlerin besteleriyle damgasını vurdu. Cemal Süreya'nın "neredeyse sağ kolu" olarak Papirüs'ü çıkardı ve İkinci Yeni damarına görünüşte halk şiirinin sesinden çok farklı, ama biraz yakından bakıldığında oradan beslenmeye devam eden (belli ki "folklor şiire düşman" değil!) şiirlerle kan taşıdı.

Yalnızca yazdığı değil çevirdiği şiirlerle de Türkçe şiirin tonunu saptadı. "Uyu Memik Oğlan uyu, öte gecelerde büyü" yü, "Hem dersini bilmiyor hem de şişman herkes"i nasıl biliyorsak "Bolivyalı küçük asker, kardeş dediğin vurulmaz, kardeşini vurmaz insan" diyen Kübalı şair Nicolas Guillen'i de öyle biliyoruz, Ülkü Tamer'in sesiyle biliyoruz.

Halk şiirinin sesini çağdaş dilin tezgâhında dokuyuşunu bir ders gibi okuduğum, Latin Amerika Şiirleri Antolojisi'ndeki çevirilerini ezberlediğim, şiirlerini müziklediğim Ülkü Tamer'in ölüm haberini, bir başka büyük Anadolu şair Enver Gökçe'nin kasabası Eğin'de aldım. Duyduğum andan beridir kafamda "Ülkü Tamer şarkıları" çalıyor. Onlardan bir demet toplamak istedim. Burada video olarak paylaştıklarına ek olarak şarkıların başka yorumlarına, linkteki [Spotify çalma listesinden](#) erişilebilir.

ÜLKÜ TAMER ŞİİRLERİNE BESTELER

Görece yakın tarihli ama en güçlü şarkılardan biriyle başlamak istiyorum: Şairin "Ağıt" şiiri üzerine Grup Yorum'un bestelediği "[Düşenlere](#)." Buraya on binlerin birlikte söylediği bir konser kaydını aldım. Ama armoni ustalığıyla yazılmış bir blokflüt kuartetinin eşlik ettiği Cemo albümündeki ilk versiyonun da çalma listesi içinden bulup dinlenmesini kuvvetle tavsiye ederim.

Öyle güçlü bir şiir ki "Ağıt" on yıllardır çeşitli sanatçılarca tekrar tekrar bestelenmiş. Önce [Hüsnü Arkan yorumu](#)

Aynı şiire [Grup Merhaba bestesi](#).

Son olarak [Edip Akbayram'ın hüznümlü versiyonu](#)

Ülkü Tamer şarkıları dediğimiz zaman elbette Zülfü Livaneli'nin melodik ustalığı geliyor aklımıza. Mikis Theodorakis'in müzikal dehasıyla birlikte düzenlenen albüme adını veren "Güneş Topla Benim İçin" iyi bir başlama noktası. Bağlamanın "fugato" riff'iyle başlayıp kadın vokalin kontrşanıya renklenen güçlü bir çok seslilik. [Çalma listesi](#) içinde orijinal kayda ve Leman Sam'in yorumlarına ulaşılabilir. Buraya dostumuz [Mert Fırat'ın samimi icrasını bırakıyorum](#).

Şimdi 14 yaşında kaçığa çıkan Memik Oğlan'ı Livaneli'nin ilk albümlerinin birindeki [genç sesli, minimalist yorumuyla dinleyelim](#). Binlerce kişinin yanlış bildiği, onlarca şarkıcının yanlış söylediği dizinin doğrusunu hatırlatarak: Memik Oğlan "öte gecelerde" değil "öte geçeler"de büyüyor, sınırın öte tarafına geçerken. Çalma listesi içinde şarkının bence en iyi yorumu olan Güneş Topla Benim İçin albümündeki kaydına, Hakan Aysev'in "operatik" yorumuna ve Kubat ve Leman Sam'in icralarına erişilebilir.

Bir sınır şehrinin evladı olarak kaçığa gidenlerin yaşadıklarını iyi biliyordu. Memik Oğlan gibi Mayıs da Livaneli'nin ilk bestelerindendi, Zor Yıllar'dan sonra çok daha iyi bilindi: "Kilis'e haber saldım / Hekim gelecek bildim / Kanı bir yana bırak / Revan içinde kaldım..." Spotify'da bulamadığım temiz bir [Zafer Güler yorumunu paylaşıyorum](#). Bu çalma listesinde Livaneli'nin orijinal yorumu ile Maden film müziği olarak düzenlemesi ve İlkay Akkaya'nın güçlü yorumu da yer alıyor. Bir de Cengiz Özkan versiyonu var ki herhangi bir listeye almaya değmez.

Ölümlerin günü ve geceyi kasıp kavurduğu günlerin şairiydi Ülkü Tamer. Ne çok ölümü onun dizeleriyle andık. "Üşür Ölüm Bile" belki bir Fransız partizanını anlatıyordur belki kurşuna dizilen 33 köylüden birini... Ahmet Kaya'dan ve Selda'dan iki farklı yorumu var. Selda'nın (nakarata Şanar Yurdatapan'ın "[Vur şu sazın tellerine](#)"sini hatırlatan) bestesi hızlı ritmine rağmen bozlak ayağını kullanışıyla hüznü yansıtabiliyor. Ahmet Kaya'nın (çalma listesinde Suavi yorumunu da bulabileceğiniz) bestesi ise aynı modalitenin içine bir balad ağırlığını taşıyor. Önce [Ahmet Kaya'dan başlayalım](#).

[Selda'nın ritmik yorumu](#)

Havayı biraz değiştirmek için Yüzyüzeyken Konuşuruz'dan içinden Ülkü Tamer şiiri geçen [Cenaze Evi'yle devam edelim](#). "Hem dersini bilmiyor hem de şişman herkesten" dizesiyle tanıdığımız İkinci Yeni şiiri "Konuşma"yı bir resitatif havasıyla diğer sözlerin arasında katmış grup.

"Geceleyin karanlıkta, suya attım ben sesimi." Livaneli ve Theodorakis tınlarını 5/8'lik bir ezgide birlikte tınlatan bir şarkı: [Geceleyin...](#)

Aynı şiire yapılan bir başka beste: Bir vals... İlkay Akkaya yorumuyla: "[Türkü oldu birden bire...](#)"

Çevirilerinin de kendi yazdıkları kadar "Ülkü Tamer şiiri" olduklarından bahsettik. "Bolivyalı Küçük Asker" belki de bunların en iyi bilineni. [Mehmet Celal yorumuyla dinleyelim](#).

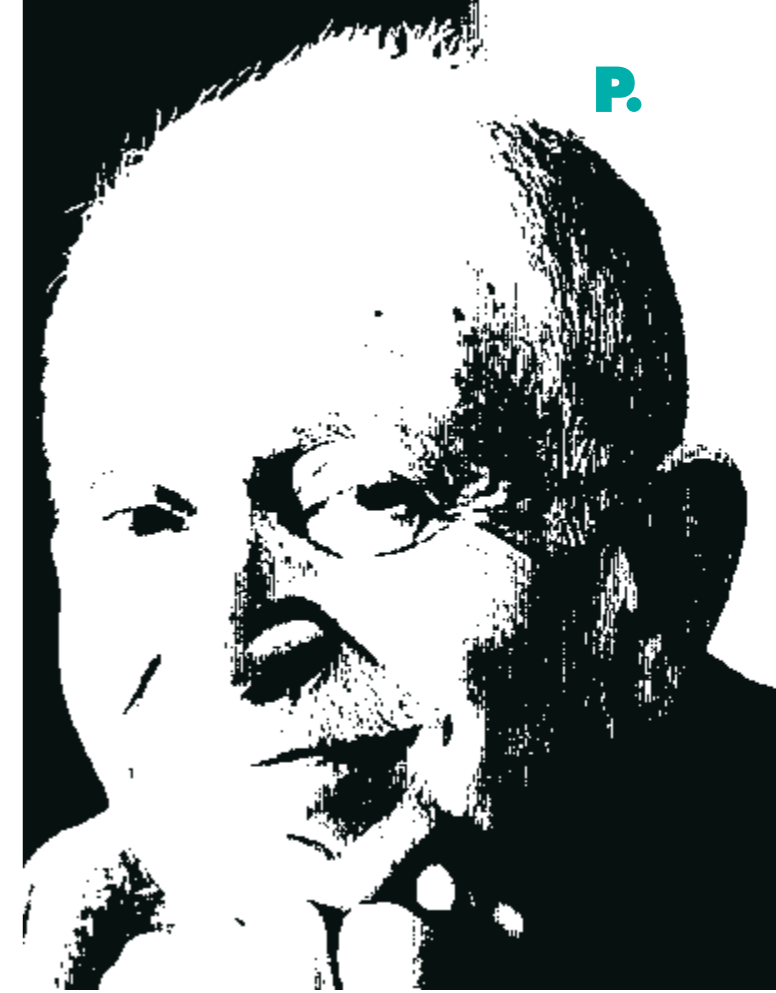
Bilen bilir, Ülkü Tamer'in Bolivyalı şair Pedro Shimose'dan çevirdiği, o müthiş Latin Amerika Şiiri Antolojisi'nde yer alan "[Bir Küçükburjuvanın Süperakademik Realist Şiiri](#)" çok daha "avam" bir adla bir Ahmet Kaya şarkısına konu olmuştur. Çok iyi bir şiir okuru olan Ahmet Kaya bu şiirin şarkısına "[Çek Mustafa Çek](#)" adını yakıştırmış! "Genç kadınları kültürümüzle etkiledikten sonra / Vesta kızlarına ve utangaç rahibelere saldırdıktan sonra / ... / elimize ne geçti? // Akademide bir koltuk, bir de çek defteri." Bir erken "post-modern aydın" eleştirisi.

Ahmet Kaya'nın Başkaldırıyorum albümü bir başka çok güçlü Ülkü Tamer şiirini içinde barındırır: [Gül Dikeni](#). Nakarattaki tempo değişikliğiyle ve yalın armonik minör melodisiyle karakterize olan bir şarkı: "Uçakları nedeyim, gökkuşağı gönder bana..."

Zülfü Livaneli de son albümlerinden birine adını veren şarkının adını aynı şiirden aldı: "[Gökkuşağı gönder bana](#)." Alevi deyişleri tarzında bestelenmiş şiirin bir başka versiyonuna çalma listesinde Özlem Tamer yorumuyla erişebilirsiniz.

Neredeyse her şiir birden fazla kez bestelenmiş. Neredeyse her şarkı birden fazla sanatçı tarafından yorumlanmış. Dedik ya, yalnızca müziğin gücü olamaz bu, şiirin de gücü olsa gerek...

Kim bilir kaç Ülkü Tamer bestesini dışarıda bırakmışımdır? Ben en sevdiğim şarkıyla bitir-

mek istiyorum. Güneş Topla Benim İçin'in biraz Memik Oğlan'ın gölgesinde kalmış olsa da beni en çok etkileyen şarkısı; Chants Révolutionnaires Turcs ("Türk Devrimci Şarkıları") içinde bir Karacoğlan şiiriyle söylenen, daha sonra Ülkü Tamer şiirine uyarlanan o çok güçlü ezgi: [Selam Olsun](#).

"Kar altında deniz düşü kuranlara selam olsun", bu düşlerin türkülerini yazan Ülkü Tamer'e selam olsun.

Narmanlı Han'da 'tedavi' tartışması: Restorasyon doğru yapıldı mı?

Narmanlı Han'da restorasyonunun tamamlanmasının ardından boyalar dökülmeye başladı. Projenin mimarı Sinan Genim, "Boyaların dökülmesi normal. Tedaviyle uygun hale gelecek" derken. Mimarlar Odası Yönetim Kurulu Başkanı Muhcu tepkili. Restorasyon sürecinde binanın tarihi kimliğinin gözardı edildiğini söyleyen Muhcu, "Restorasyon bittikten sonra 'tedavi devam ediyor'demek yapılan yanlışların itirafı olarak değerlendirilebilir" dedi.

Hacı Bişkin / hbiskin@gazeteduvar.com.tr

Restorasyonu henüz yeni tamamlanan İstanbul Beyoğlu'ndaki tarihi Narmanlı Han'ın boyaları dökülmeye başladı. Restorasyonu yapan yüksek mimar Sinan Genim, boyanın kabarmasının 'normal' olduğunu söylerken "Tedavi süreci devam edecek" dedi. TMMOB Mimarlar Odası Yönetim Kurulu Başkanı Eyüp Muhcu ise "Restorasyondan kısa bir süre sonra boyalarda ve malzemelerde bozulmaların başlaması tarihi binada yapılan bakım, onarım işleri, malzeme kullanımı ve işçiliklerle ilgili önemli sorunların olduğunu göstermekte" diyerek yapılan çalışmayı eleştirdi.

'TAŞLARIN İÇERİSİNDEKİ ŞUYUN KURUMASINI BEKLEYECEĞİZ'

Tarihi Narmanlı Han'ın restorasyonu geçtiğimiz aylarda tamamlanmıştı. Restorasyon tamamlan-

dıktan bir süre sonra hanın hem içinde hem de dışındaki boyalarda çatlama oluştu. Bu durum sosyal medyada tartışma konusu olurken, restorasyon projesini yapan mimar Genim, şunları söyledi: "Narmanlı Han yaklaşık 25-30 yıldır terk edilmiş halde duruyordu. Bunun cepheleri nedeniyle içindeki bazı taşların su emmesi fazla. 25, 30 yıldır bunlar su emmişler. Bunlar boyaları içeriden kabartıyorlar. İç cephede de var. Bunların bir kısmını izole ettik. Taşlar kurudukça ve taşların içerisindeki su bittikten sonra bir kez daha boyama işlemini yapacağız. Bu teknik bir şey. İçeride de kabarıklar var. Yaz mevsiminin sonunda bir kez daha boya yapacağız. Bu işler böyledir. Nasıl ki elimiz korudukça krem sürüyoruz binaları da işte bu şekilde dış etkenlere karşı korumak lazım."

'TEDAVİYLE UYGUN HALE GELECEK'

"Özellikle taşların nefes almasını istediğim için yağlı boya değil su bazlı boya yaptırıldım" diyen Genim handaki restorasyon işlemlerinin henüz tamamlanmadığını söylerken şunları anlattı:

"Böyle şeyler zaman içerisinde tedaviyle uygun hale gelecek. Bizim kullandığımız boya su bazlı bir boya, yağlı boya kullanmış olsaydık böyle bir sıkıntı olmazdı. Tek sıkıntımız boyanın kabarıp kabarmaması olmalı. Buradaki üzüntüm şu: hiç kimse hiçbir şey yapmamış insanların şikayetleri. Hiçbir şey yapmazsanız kimse de sizden şikayetçi olmaz. Bir şeyler yapıldığı zaman insanlar 'niye' yaptınız der. Anadolu'da bir söz vardır: Öyle ya da böyle kervan yürür. Önemli olan kervanın çıktığı yerden gideceği yere esas olan varmasıdır. Ben Galatasaray Üniversitesi için Kabataş'ta proje onayı için 4 sene uğraştım. Yanındaki aynı bina Kabataş Lisesi yurdu 40 gün içerisinde proje tasdik etti. Anlamak da zorluk çekiyorum. Niye ben 4 sene uğraşıyorum? Adı sanı duyulmamış insanların projesi niye 40 günde onaylanıyor da niye

ben 4 sene bekliyorum anlamış değilim. Nice yapı yaptım benim geçmişim belli."

'BAŞARISIZLIKLA SONUÇLANDI...'

TMMOB Mimarlar Odası Yönetim Kurulu Başkanı Eyüp Muhcu ise yapının tarihsel niteliğinin ve malzemelerinin bilimsel bir restorasyon sürecine bağlı olarak ele alınması gerektiğine vurgu yaparken "Var olan taş, ahşap malzemelerin sorunlarının ve hastalıklarının giderilmesinden sonra korumaya alınması sağlanmalıydı" dedi.

"Tarihi yapının İstanbul'un belleğinin bir parçası olarak kimlik değeri korunamamıştır" diyen Muhcu şöyle devam etti: "Başlangıçta kişisel tasarrufa indirgenmiş bir mülkiyet ilişkisi üzerine geliştirilen sakat bir restorasyon süreci başlatılmıştı. Nitekim bugün tarihi bir mekanın yaşatılması görevini hukuken üstlenenlerin, yerine 'şık bir mekan elde edildiği' üzerinden bir savunma geliştirme çabaları restorasyonun başarısı hakkında bilgi vermektedir. Narmanlı Han restorasyonu ile

tarihi yapının toplumun kültürel gereksinmelerinin karşılanması, kendi dönemini yansıtmayı, toplumun kültürel yaşamını mekâna yansıtmayı bakımından bir başarısızlıkla sonuçlandığını söyleyebiliriz."

'KORUMA ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLEMEZ'

"Malzeme hastalıklarının giderilmesi ve onarımlarının yapılması için bir dizi bilimsel işlemin yapılmasını gerektirir ve ciddi bir süreye ihtiyaç vardır" diyen Muhcu boyalardaki çatlakları da şöyle yorumluyor:

"Hazır malzemeler kullanılarak ve alabildiğine hızlı üretimi esas alan yeni inşaat yapma anlayışı ile restorasyon yapılamayacağını bütün koruma ve restorasyon uzmanları bilirler. Doğal taş ve ahşap malzemelerin korunması yerine yapının tarihsel kimliğini izole eden bir anlayışla boyanması koruma anlayışı çerçevesinde değerlendirilemez. Ayrıca bu uygulamaların niteliğine, kimyasal reaksiyon ve çevre faktörlerine bağlı olarak

kısa sürede bozulmaya başlamaları pek tabiidir. Restorasyon bittikten sonra 'tedavi devam ediyor' yapılan yanlışların bir anlamda itirafı olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde restorasyon sürecinin bir kişinin taşıyamayacağı ağır bir yük olduğu Narmanlı Han özelinde bir kez daha ispatlandı."

'MEKAN TİCARİ FONKSİYONLARLA DOLDURULMUŞ'

Tarihi mekanın ticari fonksiyonlarla doldurulduğunu söyleyen Muhcu yapılan restorasyonun toplum belleğindeki anı değerinin yaşatılmadığını da ifade etti. Muhcu, son olarak şunları söyledi: "İnanın, yapıldığı dönemin tasarım, mimari ve teknoloji anlayışı yansıtılmamıştır. Güçlü bir yeni bina görüntüsü ve algısı öne çıkmakta. Yapı avlusunda toprakla olan ilişki sonlandırılmış, arsanın bütününe yapılan ilave 2 bodrum katla bina büyütülerek kar maksimizasyonu elde edilmeye çalışılmış. Burada toplumsallık ve sanat ilişkisi yok edilmiş ve tipik bir AVM kültürünün mekana yansımaları hayata geçirildiği gözlemleniyor."

Halklardır kendilerini teslim edenler, ezdirenler...

Söylev'in yazılma gerekçesi nedir? La Boétie'nin eserinde belli bir yönetimin tercih edilmediğini ya da savunulmadığını görüyoruz. Yazar, yönetim biçimlerinin iyiliği ya da kötülüğüyle ilgilenmez. Ağaoğulları'nın ifadesiyle, La Boétie, siyaseti geniş anlamı içinde ele alır, onun doğrudan doğruya 'özünü' açıklamaya çalışır. Yapıtının odak noktasında, 'insanların nasıl olup da itaat ettikleri' sorusu vardır.

Murat Sevinç

Bizi nasıl ezabiliyorlar? Bir insan neden ezilir, sömürülür? Bir insan, sömürüldüğü için neden mutlu olur? Neden insan, kendisini diğer insanlara, kurumlara, devlete feda eder? Neden, kendisinin feda edilebilecek bir mahluk olduğu kanısındadır ve bu düşünce onu mutlu eder? Bir insan, bir diğer insanın kendi üzerinde hakimiyet kurmasına, neden ve nasıl izin verir? Peki o hakimiyet nasıl kurulur? Nasıl giderek sağlamlaşır, hâkim olanın iradesi? Kulluk etmek, gönüllü mü yoksa zorunlu mudur? Eğer gönüllü kulluk olmasa, muktedirler kimin üzerinde ve nasıl iktidar kurar?

Herhalde pek çoğumuzun aklına gelen sorulardır bunlar. Neden yönetiliyoruz? Ve daha da önemlisi 'nasıl' yönetilebiliyoruz? Örneğin bundan yaklaşık otuz yıl önce, üniversitede hemen yan sıramda oturan ve tek kaygısı sivilceleri olup belirgin hiçbir niteliği, yeteneği bulunmayan genç insan, otuz yıl sonra beni nasıl yönetebiliyor? Nasıl oluyor da benim kaderimi belirleyecek kararları alabiliyor? İktidarın kökeni, kaynağı ve temsil ilişkileri konularına, daha önce bir iki kitap nedeniyle değinmiştim. Asırlardır sorulan ve yanıt üretilmeye çalışılan sorular bunlar.

Bugün söz edeceğim kitap için 'tanıtma' sözcüğü gülünç olur, zaten herkes haberdardır. Belki, özellikle bizim alanlarda yeni çalışmaya başlayan ya da meraklı okur için bir kez daha, 'hatırlatma' diyebilirim. Biraz eskilere gidelim bugün. 16'ncı yüzyılda yaşamış Étienne de La Boétie'nin (1530-1563) eseri, Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev.

Elimde iki ayrı baskısı var. İlki, 1987'de B/F/S'den çıkmış. İkincisi ve bu yazıda kullanacağım nüsha, İmge Kitabevi'nden 2011'de yayınlanmış (3'üncü baskı). Çeviren, sevgili hocamız Mehmet Ali Ağaoğulları. Ancak Hoca, yalnızca çevirmemiş kuşkusuz. Çünkü metni tek başına okuduğunuzda pek çok göndermeyi ve ifadeyi anlamak çok zor. Ancak, siyasal düşünce tarihini, o çağı ve düşünürü çok iyi bilen birinin aydınlatmasıyla anlaşılabilir.

Tahmin edilebileceği gibi Hoca'nın çevirisi, 'Önsöz'ü ve 'Değerlendirme' yazısı, yazarın derdini ve dönemi anlayabilmek için eşsiz bir fırsat sunuyor okuyucuya. Ben de bu tanıtım yazısında, Mehmet Ali Ağaoğulları hocanın yorumlarını ve Söylev'deki düşünceleri, bir arada aktarmaya çalışacağım.

16'ncı yüzyıl Avrupa ve Fransa'sı son derece sarsıcı bir altüst oluş yaşıyor. Bir yandan güçlenen burjuvazinin neden olduğu kabuk kırılması ve iktidar savaşları, diğer yanda Rönesans/Reform ve kanlı

din çatışmaları. Protestanlar ile Katolikler arasındaki şiddetli ve kanlı çatışma, merkezi otoriteyi zayıflattığı için en ciddi sorun olarak görülüyordu. Koşullara uygun olarak dönemin popüler düşüncesi, merkezi devletin güçlendirilmesi. Çünkü burjuvazinin, güçlü kralların 'ulusal sınırlarına' ve 'koruyucu ticarete' ihtiyacı var. İtalya'da, La Boétie doğmadan üç yıl önce ölen ve başlıca tasası 'birlik' olan Machiavelli, Prens'in yazarı. İngiltere'de Thomas More Ütopya'yı kaleme alıyor ve La Boétie'nin doğumundan beş yıl sonra, Vatikan'dan ayrılıp Anglikanizm'i 'icat eden' VIII'inci Henry'nin gazabına uğruyor. Almanya'da Martin Luther, Reform hareketinin öncüsü olarak 1517'de Protestanlığın ilkelerini kilise kapısına asıyor. Ölümünden dokuz yıl sonraysa, tarihin gördüğü en bağnaz dinsel katliam yapılıyor Saint-Barthélemy kıyımında. İngilizlerin Stuartlar döneminde Amerika'ya göçmeye başlamasına üç çeyrek yüzyıl var. La Boétie öldükten yirmi beş yıl sonra doğacak olan Thomas Hobbes ise, 'Leviathan'ı yazacak.

La Boétie, tüm bu karmaşa ve kralların feodal kurumlara karşı güç kazandığı heyecan verici değişim döneminin ortalarında bir yerde, bir Rönesans düşünürü olarak çok kısa ömür sürmüştü. Hukuk eğitiminin ardından II'nci Henry'nin onayıyla Bordeaux Parlamentosu'nda danışman olmuş ve ölene dek orada çalışmış. Çok yakın dostluk kurduğu Mon-

taigne ile danışmanlık görevi esnasında tanışmış. Gerek Önsöz'de, gerekse değerlendirme makalesinde Ağaoğulları, yazarın ve eserinin zamanında ve düşünce tarihinde ne anlama geldiğini, nereye denk düştüğünü, kimleri etkilediğini, kimlerce kullanıldığını ve Montaigne'nin eser hakkında yarattığı kısmen yanlış algıyı ve bunun gerekçelerini anlatıyor. Bu kısımları okuyucuya bırakarak, La Boétie'nin günümüzde de gündem olabilmesini ve okunmasını sağlayan temel düşüncelerine geçelim.

Söylev, din çatışmalarının yatışmasıyla unutulur gibi olmuş, yıllar sonra bu kez demokrasi ve cumhuriyet için verilen savaşlar esnasında, örneğin Fransız Devriminde 'iki ayrı kitapta' yer aldığı görülüyor. Ardından yeniden uykuya dalmış ve bir kez daha hatırlanmak için 1970'leri beklemiş. Ağaoğulları'nın sözcükleriyle; "...70'li yıllarda Fransa'da 'iktidarın, devletin (fiziksel ve ideolojik) baskıcı, otoriter özü' sorununu ortaya koyup araştırma konusu edinen entelektüel bir akımın belirmesi ve La Boétie'nin bu yönde yeniden okunması ile mümkün olmuştur."

Söylev'in yazılma gerekçesi nedir? La Boétie'nin eserinde belli bir yönetimin tercih edilmediğini ya da savunulmadığını görüyoruz. Yazar, yönetim biçimlerinin iyiliği ya da kötülüğüyle ilgilenmez. Ağaoğulları'nın ifadesiyle, La Boétie, siyaseti ge-

niş anlamı içinde ele alır, onun doğrudan doğruya 'özünü' açıklamaya çalışır. Yapıtının odak noktasında, 'insanların nasıl olup da itaat ettikleri' sorusu vardır. 'Devlet' sorununa yönelir ve Fransa'da belirginleşmeye başlayan modern devlet gerçeğine ulaşır. Yazara göre tüm siyasal rejimler kötüdür. Ona göre siyasal iktidarın özü hiçbir zaman değişmez, özü itibarıyla tümü 'tiranlıktır.'

La Boétie, devleti 'doğal gerçek' kabul eden düşünceden ayrılır. Çünkü, devletin bireylerden bağımsız bir varlığı yoktur yazara göre. İnsanın doğasında özgürlük vardır ve insan zaman içinde yozlaşmıştır. Zaman içinde özgürlüğünü unutmuştur. Bu aşamadan sonra artık yalnızca boyun eğmeye rıza göstermez, 'kul olmayı' sevip ona bağlanır. Bu yozlaşmanın sonucu, insan, artık hayvan bile değildir yazara göre. Zira hayvanlar, özgürlüklerini hiçbir şeye değişmez: "Eğer insanlar fazla sağır olmasaydılar, hayvanların onlara 'yaşasın özgürlük' diye haykırdıklarını duyardı. Hayvanların birçoğu yakalandıkları anda hemen ölür. Örneğin balık sudan çıkar çıkmaz yaşamını yitirir; aynı biçimde ışığı terk eden bazı hayvanlar doğal bağımsızlıklarının yok olmasından sonra yaşamak istemezler... En büyüğünden en küçüğüne tüm hayvanlar yakalanınca tırnaklarıyla, boynuzlarıyla, ayaklarıyla, gagalarıyla öylesine büyük

bir direnç gösterirler ki, bu da kaybettikleri şeyin onlar için ne denli değerli olduğunu gösterir." La Boétie, hayvanların özgürlüklerini yitirseler dahi koşullarını benimsemeyi her zaman reddettiklerini şöyle ifade ediyor: "Öküzler bile boyunduruk altında sızlanır, kuşlar ise kafes içinde yakınır." Çünkü hayvanlar arasındaki iktidar ilişkileri, siyasal bir nitelik taşımaz. Haliyle hayvanlardan bir onay ya da rıza beklenmez. Oysa insan, kulluğu gönüllü olarak benimser ki bu da yalnızca baskıyla değil, yeni ilişkilerin geliştirilmesiyle mümkündür. Ağaoğulları, Pierre Clastres'e atıfla, "İktidarın gerçekten var olabilmesi için iktidar arzusunun kendisine gerekli olan boyun eğme arzusu yaratmasına bağlı olduğunun," altını çiziyor.

Demek ki bir iktidarın varlığın sürdürülebilmesi, ancak 'gönüllü kulluk' olgusunun yerleşmesiyle mümkün olabilir. İktidarın meşruiyeti ve ideolojik koşullanma ancak bu şekilde mümkündür. Bu bağlamda önemli olan gönüllü kulluğa dayalı iktidarın varlığıdır. Yoksa, siyasal rejimin şu ya da bu olması önemli değildir. Devletsiz toplumdan (rasyonel yaşam) devletli topluma (irrasyonel yaşam) geçişirse, bir kaza anı, bir tür 'kolektif delilik' olarak tanımlar. Bu noktada, yazarın bir '16'ncı yüzyıl düşünürü' olduğunu hatırlatmak gerekir!

Ağaoğullarına göre, devletin insanlık için bir kader olmadığını ortaya koyan La Boétie, her ne kadar Machiavelli ve Hobbes gibi modern siyasal düşünürlere yaklaşmış olsa da, 'devletin toplumun varlığı için gerekli olmadığı' görüşüyle onlardan ayrılır ve genel kabul gören 'toplum, devletten bağımsız düşünülemez' düşüncesine başkaldırır. La Boétie'ye göre iyi toplum, 'insanların siyasal iktidar tarafından koyun sürüsüne indirgenmediği' toplumdur.

Tiranı yaratan ve koruyan, nasıl bir sistemdir? La Boétie'den biraz uzun bir alıntıyla:

"Tiranı koruyanlar süvari bölükleri, yaya insan sürüleri ya da silahlar değildir. İlk bakışta inanmak istenmez, fakat gerçektir: Tirana destek olan ve tüm ülkeyi kulluk altında tutan hep dört ya da beş kişidir. Her zaman için beş ya da altı kişi tiranın gözüne girmiş, gerek kendilerinden gelen istekle, gerek tiranın çağırmasıyla ona yaklaşmış ve böylece gaddarlıklarının, eğlencelerinin yoldaşı, zevklerinin pezevengi ve yağmaladıklarının ortağı olmuşlardır... Bu altı kişinin de çıkar sağladıkları altı yüz kişisi vardır. Altı kişi tirana ne yapıyorsa, bu altı yüz kişi de, altı kişiye aynı biçimde davranır. Bu altı yüz kişi, buyrukları altında altı bin kişi tutar; kendilerinin para hırslarında ve gaddarlıklarını uygulamalarında yardımcı olmaları, gerektiğinde bu gaddarlıklarını uygulamaları için ve öylesine çok kötülük yapsınlar

ki ancak kendilerini yasa ve ceza araçları sayesinde koruyabilsinler diye bu altı bin kişiye, toplumsal konumlarını yükselterek, ya eyaletlerin ya da maliye işlerinin yönetimini verirler. Bunlardan sonra gelenler çok daha fazla kalabalıktır..."

Bugünün terminolojisiyle 'saadet zincirini!', tirana gücünü veren ve tiranlığın sürmesini sağlayan yapıyı bu şekilde tasvir ediyor, La Boétie.

Peki 'insan,' hangi yollarla kabullenir ve 'sever,' gönüllü kul olmayı? Bir kişi, milyonlarcasına nasıl hükmeder? Kuşkusuz yalnızca 'korkuyla' olmaz bu. Onun da sınırı vardır. İnsan doğası yozlaşır ve insan, yozlaşarak ikinci bir doğaya sahip olur. İktidarın sahip olduğu şiddet tekeli önemli ama bu da tek başına yetmez. Mutlaka meşruiyet sağlayacak bir şeye gereksinim vardır. İnsan, bir süre sonra kul olmayı bir ödev kabul eder. Hakim ideolojinin beslediği gelenekler, eğitim ve tabii dinin kullanılması. La Boétie: "Tiranlar bile... Dini koruyucu olarak ön plana koymayı arzular ve hatta, mümkünse, kötü yaşamlarına destek olması için bir kaç tanrısallık örneğinden faydalanırlardı."

Öyleyse 'insan,' kaybedilmiş özgürlüğe nasıl kavuşacak? Şöyle diyor La Boétie: "Üstelik bu yalnız olan tirana karşı koymak, onunla savaşmak gerekmez bile. Ülke ona kulluk etmemeye karar versin bir kere, tiran kendiliğinden yok olup gider. Ondaki herhangi bir şey eksiltmek gerekmez, ona hiç bir şey vermemek yeterli olur... Demek ki halklardır kendilerini teslim edenler, daha doğrusu kendilerini ezdirenler; çünkü kulluk etmeye son verdikleri an üstlerindeki bu yükten de kurtulmuş olacaklardır."

İnsan, kulluk etmeye nasıl son verecek, bir kez kul eden ve kulluğu sevdiren iktidar oluşuktan sonra? Zor soru! Söylev'in tartışmalı kötümserliği, 'devlet ve kulluk' ilişkisine dair vardığı noktanın bir kısır döngüden ibaret olmadığı, 16'ncı yüzyıldan Gramsci'ye varan yolu, modern devlet düşüncesine katkısını ve yazarın düşünce tarihindeki yerini, ben aktarmayayım; nasıl olsa okursunuz.

Gaddarlığın, namussuzluğun, adaletsizliğin olduğu yerde dostluk olamaz... kötüler... dost değil, suç ortaklarıdır, diyen yazarın sözleriyle bitsin yazı: "Eğer onlara (tiranlara) hiçbir şey verilmezse, onlara hiçbir şekilde boyun eğilmezse, savaşıp vuruşmaya gerek olmadan tiranlar çıplak ve zayıf kalır; artık onlar hiçbir şey değildir; ya da tıpkı su ve besi bulamayıp kuru ve ölü bir dal durumuna dönüşen bir kök gibidir."

La Boétie, 16'ncı yüzyılın ikinci çeyreğinde; 17, 18 yaşlarında yazmış okuduğunuz satırları...

Futbolun gizli sosyalizmi

Simon Critchley'in kaleme aldığı Futbol Düşünürken Aslında Ne Düşünürüz? Metis Yayınları etiketiyle okuyucu ile buluştu. Critchley, Futbolun ne vaat ettiğinden öte, varoluşuna odaklanıyor, endüstriden ve bu spor dalının örgütleniş biçiminden küçük örnekler veriyor ve tümevarıyor.

Soner Sert / soner_sert17@hotmail.com

G eçtiğimiz günlerde Metis Yayınları'ndan Simon Critchley imzasıyla çıkan Futbol Düşünürken Aslında Ne Düşünürüz? isimli kitap, İngiliz filozofun hayatı boyunca futbol için düşüncelerini, futbolu düşlerken aklına düşenleri kaleme aldığı yazılardan oluşuyor. Yıllarını akademiye veren, etiğin varoluşunu, geldiği yeri ve yönelimlerini edebiyatla ve sanatla bağ kurarak tanımlamaya, açıklamaya çalışan Critchley'in futbola bakış açısı da bütün bu deneyim ve birikim eli ile ortaya çıkıyor.

Özge Çelik'in yayıma hazırladığı Futbol Düşünürken Aslında Ne Düşünürüz? isimli kitabın çevirisi ise Oğuz Tecimen'e ait. Futbol, hangi sınıfsal, etnik, cinsiyet, kültürel gelenek ve yönelimden olursak olalım, hepimiz için bazen farklı bazen aynı hisleri veya düşünceleri gösteriyor. Kürt ve yoksul bir trans birey, faşist ve zengin bir insanla aynı duyguları hissedebiliyor. Sanırım bu durum için en nesnel örnek, Amerika'nın Irak'ı işgali sonrası, Irak'ta hayat sürdürmeye çalışan gençlerin futboldan kopmayarak, kan ve zulmün içinde bir takım oluşturarak, Irak Genç Milli Takımı adı altında dünya kupası elemelerine katılması ve ardı ardına dünyanın sömürgeci devletlerini devirerek yarı finale kadar yükselme başarısı göstermesidir.

Irak'ın işgaline karşı duyarsız kaldığını düşündüğümüz, gerek Türkiye'ye, gerekse dünyaya aynı çizgiden bakmadığımızı her ikimizin de bildiği pek çok insan ile aynı şeyleri hissediyor olmak, futbola dair yaşadığım enteresan deneyimlerden biriydi. 11 kişiden oluşan o genç futbol takımının yarattığı sevinç ve mutluluktan nasibimi alıp, hiçbirinin ismine dikkat bile etmeden, o coşkuyu hissetmek futbolun sadece futbol olmadığına dair güçlü bir hayat dersiydi.

Futbolun göstergebilimdeki yeri...

Futboldan edindiğim bir diğer ders ise 10 Ekim Katliamı'nın akşamında Konya'da oynanan Türkiye - Çek Cumhuriyeti maçı öncesinde ve sırasında, aynı gün yaşanan ve onlarca insanın ölüp, yüzlerce insanın yaralandığı ve ülkeye, dünyaya dair güzel şeyler düşleyen insanların öldürüldüğü ve hayatta kalmakla cezalandırılan bizlerin nur topu gibi bir travmasının olduğu o kanlı katliamda yaşamını yitirenler için yapılan bir dakikalık saygı duruşunda yuhalamalar ve ıslıklar ile dumura uğramam olmuştum.

Hayır, mesele aynı politik görüşten insanın ki bu vandallığı bir politik görüş olarak kabul edersek, bir araya gelerek, 'teröristlere mi üzüleceğiz abi' diyerek nefretlerini kusması değildi. Aynı ortamlarda, aynı

Simon Critchley
Futbol
Düşünürken
Aslında
Ne Düşünürüz?

Futbol Düşünürken Aslında Ne Düşünürüz?, **Simon Critchley**, Metis

nefret ve aynı vandallık ile hayata bakan 30 bin- 40 bin kişinin, biraraya gelerek yapabileceği bir vasat değil bu. Mesele, takım halinde oynanan bir spor dalı olan futbolun, güç, savaş, şiddet, zafer olarak görülüp faşizme dair bir gösterge olarak kabul edilmesidir. Futbol, o gün, o statta olan o kitle için faşizmin bir panoramasına dönüştü. Öncesi ve sonrasıyla...

Critchley, meseleye bu ve buna benzer pek çok noktadan bakarak açıklamaya çalışıyor. Futbolun ne vaat ettiğinden öte, varoluşuna odaklanıyor, endüstriden ve bu spor dalının örgütleniş biçiminden küçük örnekler veriyor ve tümevarıyor. İçselleştiriyor, açıklıyor. Futbolun sınıfsal perspektifine, toplumsal cinsiyetine ve kimliğine dair görüşler sunuyor. Futbolun geçirdiği evreleri ve bir işçi sınıfı eğlencesi olarak ortaya çıkmasını ve tarihsel serüvenine girmiyor Critchley. Olduğu gibi kabul ediyor ve açıklamaya girişiyor. Fenomenolojisini yapıyor.

Farklı branş ve formasyonlarla ilişkisine değiniyor. Futbolun bir drama olduğunu ve bu yönüyle tiyatroyu bile aştığını söylüyor. Futbolun yapısal olarak sosyalist bir öze sahip olduğunu ve Sartre'in bile bu spor dalını örgütlenme yönü bakımından bu varoluş üzerine kodladığını belirtiyor. Sahanın öncesi ve sonrasına dair bilgi sunarken, bu bilgileri hoyrat bir anlayışla kutsallaştırmıyor ve birey ve toplum için hangi anlayış ve biçimlenişlere dair tasarruflarını ardı ardına sıralıyor.

Bu spor dalına dair genel bir eleştiri yapmayı da ihmal etmiyor Critchley. Bazen, "Futbol berbat bir şey olabilir." diyor. "Bağımlılarını yatıştırmanın güçlü bir afyon; deşarj ediyor, kafa dağıtıp yaşadığımız zaman ve mekândaki daha önemli toplumsal mücadelelerden uzaklaştırıyor ve politik eylem potansiyelini sakatlıyor."

Buna karşın taraftarların bakış açısından yazdığını da belirtmeden edemiyor. Taraftarların sevincinin, birtakım şirketlerin sahibi olduğu futbol kulüplerinin daha zengin olmasına denk düştüğünü bilerek...

Le Guin'in 'bilge ruhu' ve 'Tao Te Ching'

Geçtiğimiz günlerde Metis Yayınları tarafından basılan, “Ursula K. Le Guin Yorumuyla ‘Lao Tzu Tao Te Ching’” adlı metin, yazarın bu öğretiyi, sadece anarşizan boyutu veya kitaplarında kullanacağı bir nesne olabileceği düşüncesiyle haşır neşir olmadığını gösteriyor. “Tao Te Ching” daha çok yaşam tarzı önerisidir ancak metnin genel öğretisi hiç de anarşizan perspektiften uzak olmadığına göstergesidir.

Emek Erez / emekerez@gmail.com

Ursula K. Le Guin'in Taoculukla ilgilendiğini metinlerinden biliyoruz. 1998 tarihli bir söyleşisinde, “Lao Tzu'nun Taoculuğu nasıl yaşamak gerektiği ile ilgili. Oldukça uygulanabilir şeyler. Bütünüyle anarşist, kesinlikle hiçbir şeye saygısı yok. Seksen iki kısa şiirden oluşuyor tüm hayatınız boyunca kafanızda evirip çevireceğiniz, sizi geliştirmeyi asla bırakmayacak türden şeyler” diyordu. Kendisinin “Rüyanın Öte Yakası” adlı metnini de bu öğretiyi ilişkilendirerek oluşturduğunu hatırlamak gerek.

LE GUİN'İN 'TAO TE CHİNG'İ

Geçtiğimiz günlerde Metis Yayınları tarafından basılan, “Ursula K. Le Guin Yorumuyla ‘Lao Tzu Tao Te Ching’” adlı metin, yazarın bu öğretiyi, sadece anarşizan boyutu veya kitaplarında kullanacağı bir nesne olabileceği düşüncesiyle haşır neşir olmadığını gösteriyor. Çünkü kitap, Le Guin çevirisi ve yorumlarından oluşuyor ve sanırım bu versiyon Bülent Somay'ın yerinde ifadesiyle, “aslının ruhuna, diline ve estetiğine doğrudan Çince'den yapılmış birçok çeviriden daha yakın.” Daha önceki Türkçe çevirilere temas edenler için, bu metni okuyunca ne söylenmeye çalışıldığı daha da anlaşılacaktır.

KANON DIŞI ANARŞİZAN PERSPEKTİF

Taocu öğretiyi kanon dışı bir anarşizan perspektif çizer, genellikle olduğu gibi batı merkezli değerlendirmeler bu metnin anarşizan yanını görmezden gelirler. Süreyya Evren “Anarşizmin Geçmişi ve Tarihleri” adlı kitabında, daha çok isimler ve batı ekseninde bir anarşist tarih yazımı olduğunu söyler. Bu anarşizm tarihinin sıkıntısı, çoğunlukla isimlere indirgenmiş bir yazım olmasının yanında, kullanılan isimlerin neredeyse hepsinin Avrupa kökenli olmasıyla da dikkat çeker. Bu durum anarşizmin, batı merkezli bir düşünce biçimi şeklinde algılanmasına neden olur. Örneğin; Fransa anarşizmi çalışıyorsanız evet bir anarşizm çalışmış olursunuz ama Çin, Meksika gibi ülkelerin anarşizmlerini çalışırsanız bu anarşizm çalıştığınız anlamına gelmez. Elbette bu metni direkt olarak anarşizme bağlamak anakronik bir yanılgıya düşmemize de sebep olabilir, “Tao Te Ching” daha çok yaşam tarzı önerisidir ancak metnin genel öğretisi hiç de anarşizan perspektiften uzak olmadığına göstergesidir.

LE GUİN YORUMU

Şimdi elimizde Le Guin yorumuyla böyle bir metnin olması bu nedenlerle de heyecan verici. Çünkü en başta alıntıladığımız söyleşide Le Guin'in bahsettiği gibi; “ha-

yatınız boyunca kafanızda evirip çevireceğiniz, sizi geliştirmeyi asla bırakmayacak türden şeyler” yer alır bu metinde. Bize daha fazlasını istememeyi, güçlü olmadan gücü elde etmeyi, yapmadan yapabilmeyi, bilge bir ruha nasıl sahip olunabileceğini, göğün, yerin, doğanın farkında olup onun bir parçası olduğunu unutmamayı, olmamanın yararını, bedeni ciddiye almayı, bebeğin nasıl bir başlangıç olduğunu hatırlatır. Bu nedenle Le Guin'in yaşama bakışını da düşünürsek onun bu metni bu kadar önemsemesine şaşırılmamalıdır.

LE GUİN ELİ DEĞİNCE

Elbette bu metne Le Guin'in elinin değmesinin epey artı yönü var. Yazarın şu cümleleri ne demek istediğimizi netleştirecektir; “Tao Te Ching'i yöneticiler için el kitabı olarak gören akademik çeviriler, Taocu “bilge”nin biricikliğini, erkekliliğini, otoritesini vurgulayan terimler kullanır. Çoğu popüler versiyonda bu dil yaygınlaştırılır ve iyice bozulur. Bense, günümüzün bilge olmayan, muhtemelen erkek de olmayan ve kapalı bir çevrenin anlayabileceği sınırlar peşinde koşmak yerine doğruca ruha hitap eden sese kulak kabartacak okuruna, ulaşabileceği bir yol kitabı vermek istedim.” “Tao Te Ching” üzerine yaptığımız küçük araştırmalarda bile karşınıza yönetmekle, yöneticilikle ilgili bilgece sözler çıkar. Oysa bu öğretilerde, yönetme sanatına dair şiirlerde ilk anlamının dışında bir felsefe yatar. Yansıtılan yönetmenin “iyi” yanısıdır oysa Lao Tzu'nun öğretilerinde yönetme fikrine oldukça eleştirel bir bakış da hissedilir. Kendisini bilgeliğin anlamında hiyerarşik bir yere konumlamayan birisinin yolundan gitmek, insanın ruhani yanını es geçmeyen dışıl bir sese kulak vermek, Le Guin'in yaptığı buydu ve bunu okurla paylaşmak istedi ki yorumlarındaki heyecanı, ona yüklediği anlam epey hissediliyor. Bazen komik buluyor, bazen keyifli, bazen anarşizan, bazen “tam da bugünler için söylemiş” diyor kısacası kitap bize, yazarın bu metne dair duygusunu da fısıldıyor. Metinden birkaç örnek ile devam edelim.

Dünya İnsanın Oyuncağı Değil

Dünyayı orasını burasını kurcalayarak fethedeceğini sananların, sonu hayırlı değildir. Çünkü dünya kutsal bir nesnedir, oynamamalıdır onunla. Onu kurcalamak zarar vermektir, ele geçirmek kaybetmektir.

Göklerin altında birileri önden gider, başkaları izler, kimi sıcak eser, kimi soğuk, kimi güçlüdür, kimi zayıf,

kimi başarılı olur, kimi başarısız.
O yüzden uzak durur bilge ruh,
aşırıdan, abartıdan, ölçsüzlükten.

“Yapmamak” adlı bu metin Le Guin tarafından şöyle yorumlanıyor, “Lao Tzu için ‘her şeyde itidal’ güvenilir, pratik bir tavsiyeden ibaret değildir. Dünyanın kutsallığı hissini kaybetmek, ölümcül bir kayıptır. Dünyamızı aşırı hırs ve türlü icatlarla yaralamak, kendi kutsallığımızı tehlikeye atmaktır.” Dünyayla oynamak, ona müdahale etmek anlamını taşır. Havasına, suyuna, içerisinde barındırdığı türlere, aşırı hırsla daha fazlasını talep ederek yaklaşmak veya onu sadece insan türüne yararlı bir deney nesnesi olarak değerlendirmek çok şey kaybettirir. Sanıyorum ki burada bahsedilmeye çalışılan da bu. Hem Le Guin yorumuna hem de metnin geneline baktığımızda kesin olmakla birlikte böyle bir sonuç çıkarılabilir. “Tao Te Ching”i elbette bütünüyle yorumlamak gerekiyor. Aradan yaptığımız alıntılar bizi sadece bir yönüyle karşı karşıya bırakıyor. Örneğin; bu metinden sonraki “Savaşmamak” metnini de bu açıdan değerlendirebiliriz;

Bir Taocu hükümdara
fetih için silah kullanmayı önermez;
o taktik geri teper.

Ordunun geçtiği yerlerde
dikenlerle ayrık otları biter.
Savaşın ardından
gelir kötü hasatlar.
İyi önder amacına ulaşmakla yetinir,
kibirleşmez zaferiyle.
Böbürlenmeden, zorbalık etmeden,
büyüklenmeden ulaşır amacına,
başarır elinde olmadan,
şiddetsiz başarır.

Şeyler önce serpilir sonra yok olurlar.
Yol öyle değildir.
Yol olmayanın tez zamanda sonu gelir.

Le Guin’in yorumu şöyle, “Lao Tzu’nun pasifizminin bu ilk dolaysız ifadesi, bir önceki şiirinden kaynaklanır (“Yapmamak”tan bahsediyor). Lao Tzu öğretisi yapmadan, eylemeden bir şeye ulaşmanın mümkün olduğuna inanır. “Wu wei” kavramı bu öğretilerde önemli yer tutar ve “yapmamak, eylememek” anlamlarına gelir. Bu öğretinin insanları pasifize ettiği gerekçesiyle Bokchin gibi isimler tarafından eleştirildiğini de hatırlayalım. Ancak buradaki pasifizmin daha çok doğaya ve onun düzenine müdahale etmemek anlamını taşıdığı da karşılaştığımız bir yorumdur ki kişisel kanaatim de bu yönde. Yukarıda alıntılarımız iki şiirde de vur-

guya baktığımızda bunu görüyoruz. “Ordunun geçtiği yerlerde, dikenlerle ayrık otları biter. Savaşın ardından gelir kötü hasatlar.” Savaşlar da bir şekilde dünyanın gidişatına müdahale etmeyi içerir. Sadece insan değildir zarar gören, doğa, toprak, hayvan her şey zarar görür. Alıntılarımız dizelerde söylenen de bunu ifade ediyor. “Ordunun geçtiği yer” çoraklaşır ve savaş sonrası elimizde dikenler ve ayrık otları kalır.

‘TAO TE CHING’İN GÜNCELLİĞİ

“Tao Te Ching”in hâlâ bu kadar etkileyici olmasının bir nedeni de güncelliği sanıyorum. Dünya her dönem benzer dertlerle cebelleşmiş sanki öyle bir his doğuruyor Lao Tzu öğretisi. Le Guin’in de kitapta, “kaç yüzyıl önce yazılmıştı bu kitap? Bu bölüm şimdiki zamanda yazılsaymış da olurmuş” gibi yorumlarına rastlıyoruz.

Saraylar ihtişamlı dolu
tarlalar ayrık otlarıyla
ambarlar hiçbir şeyle.
Takıp takıştıran süslü insanlar,
silah taşıyan,
çok içip, çok yiyenler,
çok şeyleri, çok paraları olanlar:
Utanmaz hırsızlardır.
Şüphesiz yol değildir onların yolu.

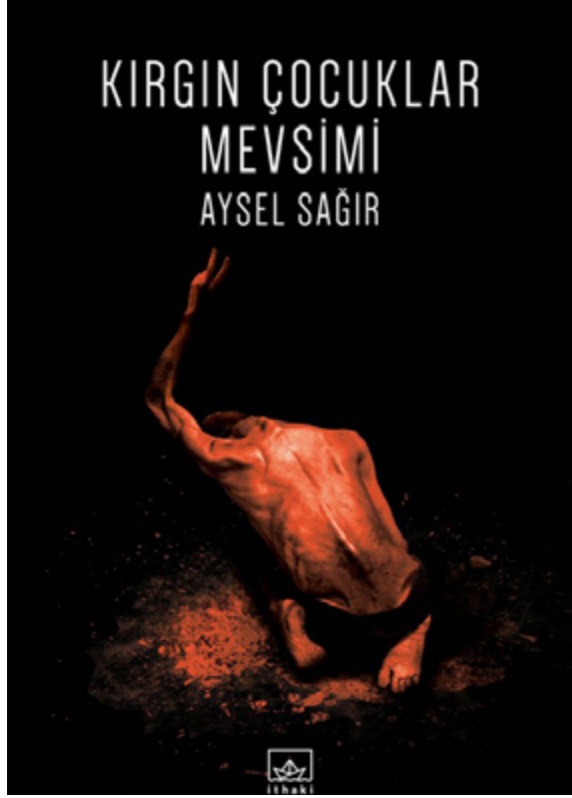
“İçgörü” adlı metnin bir kısmından yaptığım alıntı ne kadar uzağımızda gerçekten. Le Guin’in kısaca yorumladığı gibi: “Kapitalizm de böyle işte!” Bir yanda açlıktan ölüm tehlikesi ile yaşayanlar, diğer yanda her yıl fazla ürününü imha eden şirketler: “Şüphesiz yol değildir onların yolu.”

“Ursula K. Le Guin Yorumuyla ‘Lao Tzu Tao Te Ching’” bize yaşama, dünyaya, insana, doğaya daha farklı bakabileceğimiz bir hayat öneriyor. Sadece bireysel varlığımıza değil, politik bakışımıza dair de hâlâ çok şey söyleyen bir öğreti. Kitabın bu versiyonunu daha özel kılan ise Le Guin’in ışığını taşıması ve onun pırıltısını hissettirmesi. Çünkü o bilge bir ruh Lao Tzu şiirindeki şu dizelerdeki gibi; “Bilge ruhlar istifçi değildir; ne verilerse başkasına o kadar artar ellerindeki, ne kadar verilerse o kadar zengin olurlar.”

Kaynak:

Evren, S., (2013), “Anarşizmler, ‘Anarşizmin Geçmişi ve Tarihleri’”, (Çev. Barış Yıldırım, Elmas Deniz), İstanbul: İletişim.

Söyleşi için: Notos, 66. Sayı, s.53.

Kırgın Çocuklar Mevsimi

Aysel Sağır , İthaki Yayınları

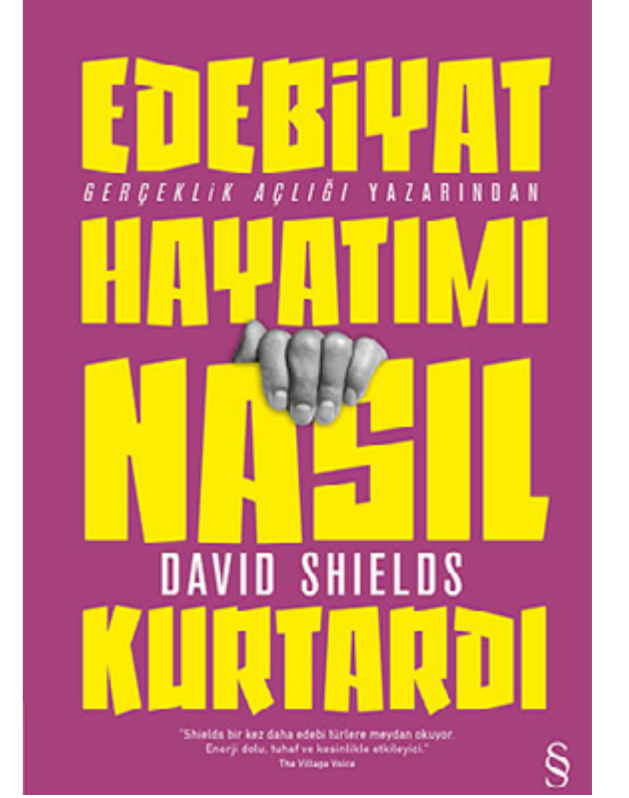
Kör Işık

Eyüp Tosun, Tefrika Yayınları

Toplu Yazılar

Abidin Dino, Everest Yayınları

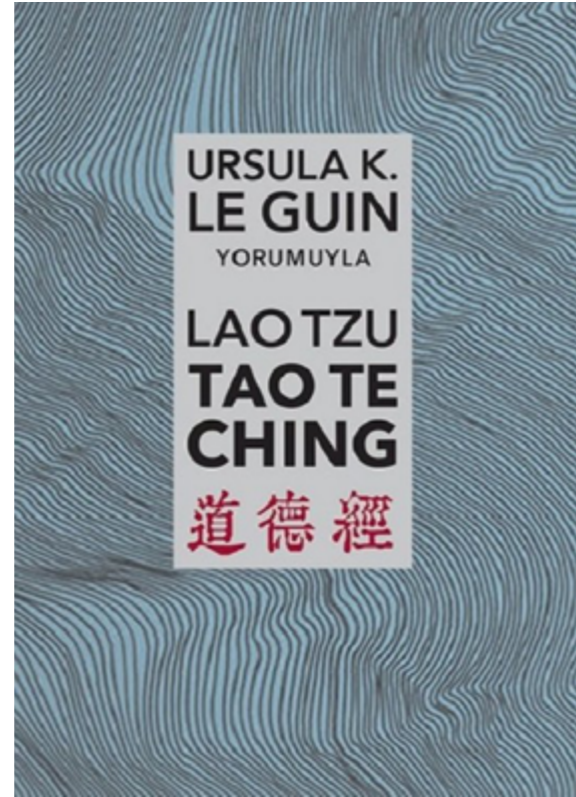
Edebiyat Hayatımı Nasıl Kurtardı

David Shields, Everest Yayınları

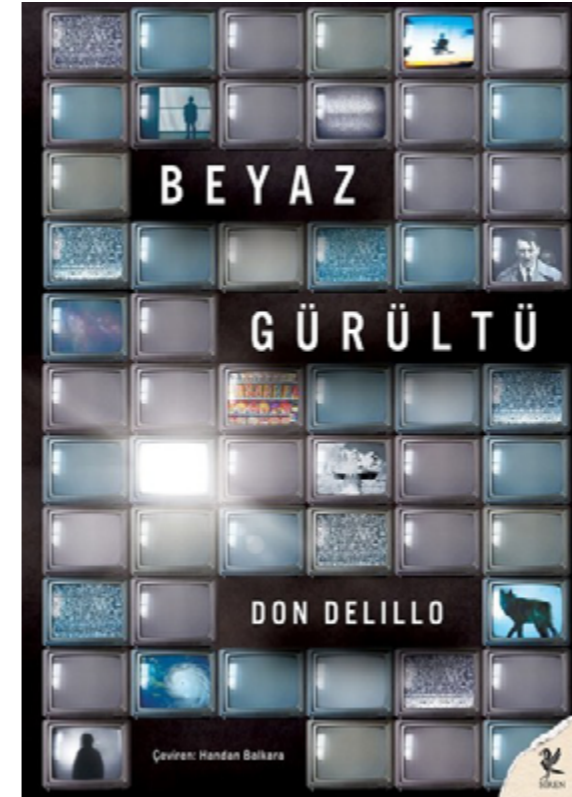
Futbol Düşünürken Aslında Ne Düşünürüz?

Simon Critchley, Metis Kitap

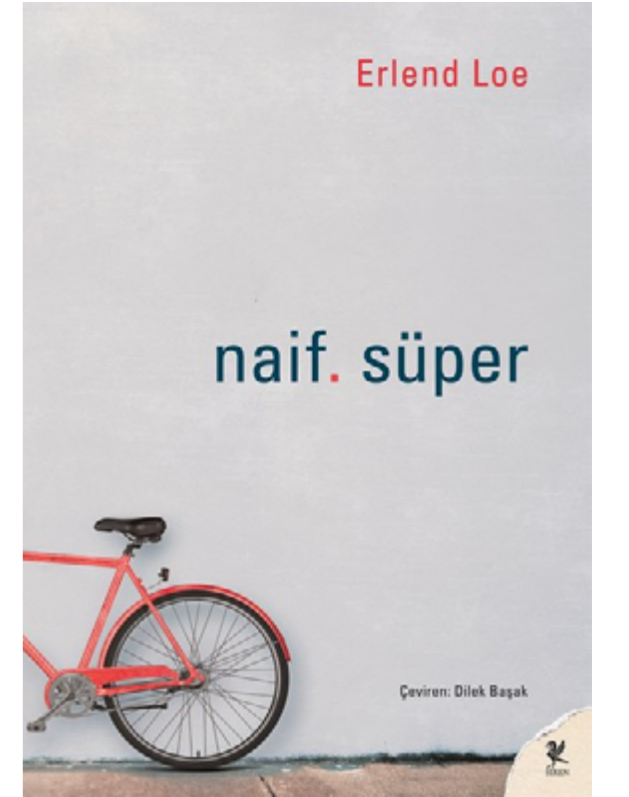
Lao Tzu: Tao Te Ching

Ursula K. Le Guin, Metis Kitap

Beyaz Gürültü

Don DeLillo, Siren Yayınları

Naif. Süper

Erlend Loe, Siren Yayınları

Son 11

Ferhat Uludere, Doğan Kitap

Büyük Baltazar

Kirsten Sims, Tefrika Yayınları

Durmadan Leyla

Aslı Tohumcu, İletişim Yayınları

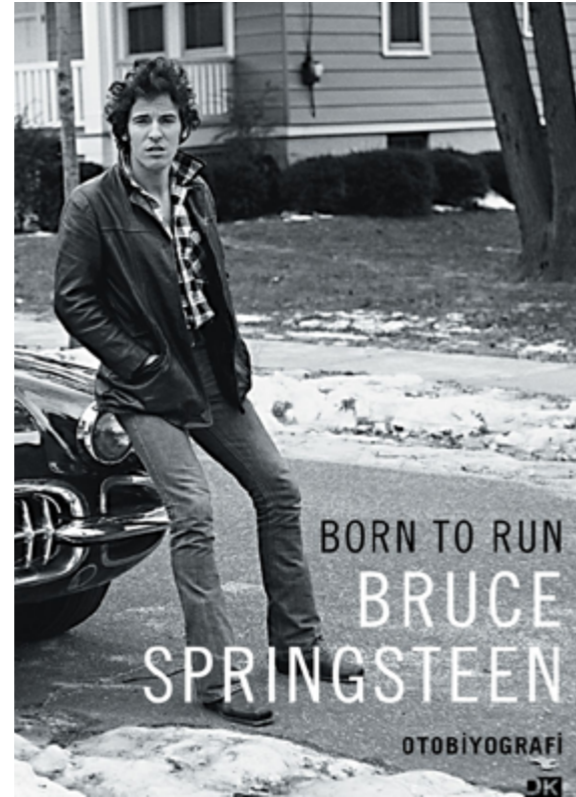
Taşıkardı

Hakan Karakaşoğlu, İletişim Yayınları

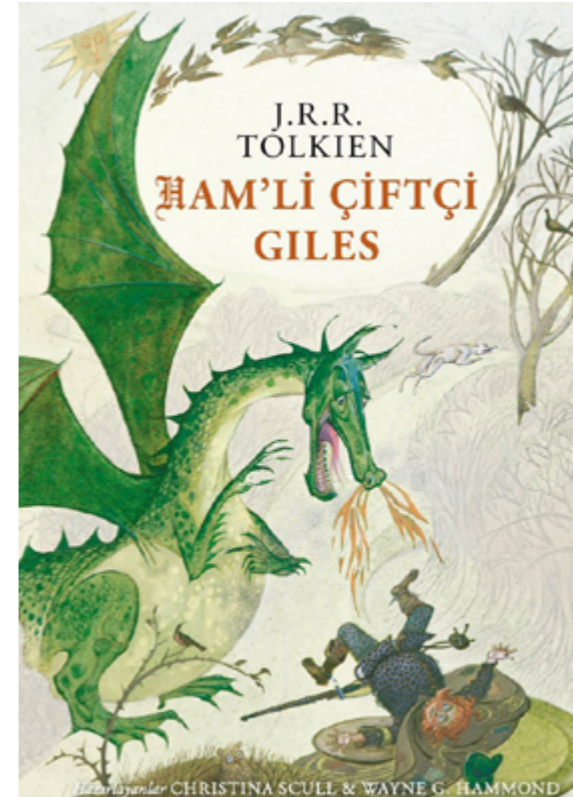
Yolun Sonundaki Ev

Oya Baydar, Can Yayınları

Born To Run

Bruce Springsteen, Doğan Kitap

Ham'li Çiftçi Giles

J. R. R. Tolkien, İthaki Yayınları

Ruhların İletişimi

Mehmet Rifat, Yapı Kredi Yayınları

Olağanüstü Hâl günlerinde Benjamin okumak...

Dar Kapıdaki Mesih kitabının da gösterdiği gibi bugün her zamankinden çok politika ve teoloji ilişkisi üzerine düşünmeye mecburuz. Yazgımızın istikametini kendimiz ve dünyamızın lehine değiştirmenin başka bir yolu olmayabilir. O yola giden dar kapıdan bir Mesih gelir mi bilinmez ama ondan bize haber getiren Benjamin'e kulak verebiliriz. Günümüz Türkiye'sinde Schmitt'ten Benjamin'e, ondan da bize yadigâr kalan şu soruyu belki yeniden dillendirmeye cüret edebiliriz: Anayasanın istisnai bir maddesinden yola çıkılarak anayasa askıya alındığında hâlâ anayasa çerçevesinde kalabilmek ne kadar mümkündür?

Gökhan Yavuz Demir gokhanyavuzd@gmail.com

Toplum olarak bazı düşünür ve yazarları, başka bazı düşünür ve yazarlardan çok daha fazla seviyoruz. Koşullar ne olursa olsun, neye ihtiyacımız olup olmadığı hiç fark etmeksizin Foucault'yu ve Deleuze'ü, meselâ Derrida ve Ricoeur'e göre çok daha fazla sevdik, okuduk, tercüme ettik ve çalıştık. Gönümüzü kaptırdığımız filozoflardan biri de Walter Benjamin. Gerçi hâlâ çevrilmemiş metinleri, bilhassa da mektupları öyle dağ gibi önümüzde duruyor ama Benjamin üzerine çalışmayı seviyoruz. Gerçi bu çalışmaların çoğu Benjamin'in dediklerini "he said that," diye başlayarak tekrar etmekten ve ezber safalarını yeni ezberlerle sıklaştırmaktan öteye de gitmiyor. Fakat geçtiğimiz aylarda İthaki Yayınları'ndan Benjamin'in politika felsefesi üzerine, üstelik onun Marxizm kadar Yahudi mistisizminden de etkilendiğini gösteren bir çalışma çıktı. Dar Kapıdaki Mesih: Walter Benjamin ve Politik Felsefesi.

M. Ertan Kardeş'in derlediği kitap, bir metin hariç, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünce geçtiğimiz yılın Mayıs ayında düzenlenen "Politik Felsefe ve Walter Benjamin" kollokyumunda sunulan bildirilerden oluşuyor. Kitaba katkı veren isimler arasında Cengiz Çakmak'tan Nami Başer'e, Besim F. Dellaloğlu'ndan Cana Erşen'e, Kurtul Gülenç'ten Ateş Uslu'ya, M. Ertan Kardeş'ten Tacettin Ertuğrul'a pek çok Benjamin-sever mevcut.

BENJAMİN'İN POLİTİK FELSEFESİ NEDEN ÖNEMLİ?

Bir filozof olarak Benjamin'in her türlü yerleşik veya kabul görmüş tasnif içine sığdırılmayan politik felsefesi neden bu kadar önemli sorusuna bu kitapta verilmeye çalışılan cevap denemelerini, herhalde en iyi biz Yeni Türkiyeliler bilmek ve anlamak durumundayız. "Ezilenlerin geleneği gösteriyor ki içinde yaşadığımız 'olağanüstü hâl' istisna değil, kuraldır," diye yazan bir filozof ancak bizim "teoloji" ile "politika" arasındakine benzer şekilde "demokrasi" ile "faşizm" arasında da bir süreklilik/kesintisizlik olabileceği üzerine düşünmemizi sağlayabilir.

Fakat böyle bir düşünme daveti veya ilhamı, Dellaloğlu'nun söylediği gibi salt bir malûmatçılıkla, yani ortalama Benjamin okuru olan herkesin bir Google taramasıyla ulaşabileceği düşüncelerinin çok matah bir şeymişçesine art arda sıralandığı Benjamin incelemeleriyle çok rahat muhababını bulamadan uzay boşluğunda yitip gidebilir. Oysa her düşünürle kurulması gereken o sahil ilişkisinin bir an evvel Benjamin ile de kurulması elzemdir.

Benjamin'in düşüncelerini seksen yıl sonra Türkiye'de yorumlamamız, Türkiye'nin sorunları üzerinden yeniden inşa etmemiz, ona dair malûmatı tekrar eden bir-

birinin kopyası metinlerle değil; ancak ve ancak Benjamin'in o günün dünyasının kontekstinde yeşeren fikirlerini kendimize mal edebilmemizle mümkündür. Dar Kapıdaki Mesih, bazı yazıları Benjamin'in düşünceleriyle bugünü okumayı denediği için bu mânâda bir temellük teşebbüsüne imkân tanıyor.

TEOLOJİDEN İLHAM ALAN BENJAMİN!

1966'da ilk defa yayımlanan mektuplarıyla, 1920'lerden itibaren sıradan bir Marxist olarak görülen Benjamin'in, aslında hayatı boyunca teolojik meselelerle derinden meşgul olduğu meydana çıkar. Mektupların çizdiği bu yeni portreye göre Benjamin teolojiden bir hayli ilham alan, bu nedenle de politik açıdan istikrarsız ve mesihçi özlemlerine kendisini ziyadesiyle kaptırmış bir düşünürdür. 1915'te tanıştığı ve 1918'den itibaren çok yoğun ve verimli bir entelektüel işbirliğine soyunduğu Gershom Scholem, Benjamin'i "dünyevî alana terk edilmiş bir teolog" olarak tasvir eder. Çünkü onun modern tecrübenin sefaletine yahut aklın soğukluğuna ilişkin yakınmalarının veya sanat, dil ve hakikate dair coşkulu övgüsünün altında muhalif, apokaliptik ve de ütöpik olan mesihçi bir dürtü görür.

Bir başka sürpriz de Birinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği bir dönemde yazılan bu mektuplarda Benjamin'in hiç de politik olmayan bir düşünür olarak boy göstermesidir. Benjamin'in politikaya ilgisi ancak savaştan sonra ve tam da özel hayatı parçalanmaya başladığında gelişecektir. Nitekim 1920 yılında, George Sorel'in Şiddet üzerine Refleksiyonlar'ı üzerine ünlü "Şiddetin Eleştirisi"ni yazar. Orada Sorel'i eleştirir ama burjuva hayatının ve parlamenter politikanın meşru olmayan resmî bir şiddete dayandığı konusunda ona katılır ve "yasa yapıcı" bir şiddetin yeni bir sosyal düzeni beraberinde getirebileceğini öne sürer.

1940 sonbaharındaki intiharıyla neticelenecek kaçma teşebbüsünden önce Arendt'e verdiği, bir tür entelektüel vasiyeti olan ve otuzlu yılların sonundaki Avrupa politikasına dair apokaliptik vizyonunu ve Hitler-Stalin paktı çerçevesinde komünizmin ihaneti karşısında duyduğu hayal kırıklığını yansıtan "Tarih Felsefesi Üzerine Tezler"i, Benjamin'in teolojik metafiziği ile tarihsel materyalizmi arasındaki son ve en dramatik gerilimi sahneye koyar. Bu denemesinde tarihsel materyalizm denen kuklanın, oyunu ancak teolojinin

desteğini arkasına alırsa kazanabileceğini söyler.

Ona göre tarihsel materyalizm teolojiden, tarihi ilerleme fikrinin bir illüzyon olduğunu ve tarihin enkazları üst üste yığarak günümüze dek adeta bir Babil Kulesi inşa eden bir felaketler silsilesinden başka bir şey olmadığını bu sayede öğrenebilir. Buna göre materyalizm artık ilerlemeci tarihi sürekliliğe duyulan bu inançtan uzaklaşmalı ve "zamanın her ânının Mesih'in içinden geçeceği doğru kapı olduğuna" inanan Yahudi teolojisine daha yakın bir tarih anlayışına sırtını yaslamalıydı. Scholem'in daha sonra hınzırca belirttiği gibi bu metinde tarihsel materyalizmden geriye adından başka hiçbir şey kalmaz.

Mistisizm veya ezoterizme kucak açarak başka bir dünyaya ait bir hakikati müjdelemek ile insanlığı yeni bir yasa ve yeni bir sosyal düzenle kurtarma umuduyla bu dünyada mücadele etmek arasında çoğu düşünürün taşıyamayacağı bu gerilimi kendi entelektüel çarmıhı gibi yüklenen Benjamin, hakiki bir flâneur olarak, her iki imkân ve ihtimalle de flört eder.

Dar Kapıdaki Mesih: Walter Benjamin ve Politik Felsefesi, Derleyen: M. Ertan Kardeş, 184 syf., İthaki Yayınları, 2017.

GÜNÜMÜZ TÜRKİYESİNDE...

Eğer bu tarih tezlerine kulak verir ve ilerleme dediğimiz şeyin gerçek bir yanılsama olduğunu fark edersek, olağanüstü hâlin istisna olmaktan çoktan çıktığı günümüz Türkiye'sinde Schmitt'ten Benjamin'e, ondan da bize yadigar kalan şu soruyu belki yeniden dillendirmeye cüret edebiliriz: Anayasanın istisnai bir maddesinden yola çıkılarak anayasa askıya alındığında hâlâ anayasa çerçevesinde kalabilmek ne kadar mümkündür?

Her şeyden önce Benjamin "adalet" ile "hukuk" arasındaki – bugün memleketimizde yok sayılan – o radikal ve hayatî farklılığa işaret eder. Ona göre adaletin vazifesi, dünyadaki en yüksek iyiyi yerine getirmektir. Bu mânâda adalet, yasanın bir buyruğu veya şeytan icadı bir KHK hükmü olarak cisimleşemez. Onun politik felsefesinde elzem olan, muzafferler korosunun sekiz oktavlık zafer marşına karşı kurtuluş müjdesinin fısıltısını duyulur kılmaktır. Egemenin tekelinde olmayan ve ezilenlerin de sahne aldığı böyle gerçek bir politika, ancak egemenin hukukunun ilga edilmesiyle mümkündür. Bunun için de en dar kapıdan bile geçebileceği bilinen Mesih'i beklemekten vazgeçmemek gerekir. Aksi takdirde Cana Erşen'in yazısının girişinde zikrettiği James Ensor'un 1888 tarihli Mesih'in 1889'da Brüksel'e Girişi adlı tablosundaki gibi, gelişyle egemenin sözde sürekliliğini askıya alacak Mesih'in kendisine hazır olmayan dünyevilikten ebediyen uğurlanışını sonsuz kereler seyretmek insanlığın yazgısı olur.

Dar Kapıdaki Mesih kitabının da gösterdiği gibi bugün her zamankinden çok politika ve teoloji ilişkisi üzerine düşünmeye mecburuz. Yazgımızın istikametini kendimiz ve dünyamızın lehine değiştirmenin başka bir yolu olmayabilir. O yola giden dar kapıdan bir Mesih gelir mi bilinmez ama ondan bize haber getiren Benjamin'e kulak verebiliriz. Kendi tarihsel ve toplumsal koşulları üzerine düşünürken bir kahin gibi bugünümüzün tarihsel ve toplumsal koşullarını anlamamıza ışık tutan Benjamin'i ısrarla duymazdan gelmeye devam edersek, başımıza gelen her musibete yeni, orijinal ve ilkmiş gibi şaşırırmaya devam edebiliriz. Ama Benjamin okumak ve Benjamin'in metinlerini tartışmak, bugün yaşadığımız bütün bu olağanüstü hâl hukuksuzluklarının çok daha derinlerinde yatan, modern devlete ve demokrasiye dair paradoksları anlamamızı ve daha az şaşırırmamızı sağlayabilir. Aksi takdirde, bir yüzyıl daha ilave ederek Benjamin'in "Tarih Tezleri"nde kurduğu şu cümleyi bütün şaşkın çağdaşlarımıza hatırlatmak farz olur: "Yirmi birinci yüzyılda bu yaşadıklarımızın 'hâlâ' nasıl mümkün olduğuna şaşmak, felsefi bir bakış değildir."

Gaye Boralioglu: Erkek ilk olarak babaya toslar

Gaye Boralioglu ile son kitabı *Dünyadan Aşağı* üzerine konuştuk. Boralioglu, "İktidar vardır, hakikattir ve başkaldırılması gereken bir insanlık halidir. İktidar insan bünyesindeki başkasını hedefleyen kötülüğün kurulu ilk mekanizmasıdır" dedi.

Anıl Mert Özsoy / aozsoy@gazeteduvar.com.tr

Gaye Boralioglu'nun yeni kitabı *Dünyadan Aşağı*, İletişim Yayınları etiketiyle okuyucu ile buluştu. Baba – oğul ilişkisi ekseninde Türkiye'nin son yıllardaki değişen kimliğini ve bireyin içindeki saf kötülük ve iyilik kavramını sorgulayan metin, Türkçe edebiyatta yeni bir ses olma iddiası taşıyor. Dildeki sadelik ve sinematografik anlatımıyla okurda kuvvetli bir edebi tat bırakan ve çok sesli anlatımıyla edebiyatın tüm imkanlarının yakasına yapışan,

Özge Dirik'in "Bir çocuğu kemiren ya bir babadır ya da yokluğu" dizeleriyle daha ilk andan kendi personasını çizen *Dünyadan Aşağı*'yı Gaye Boralioglu ile konuştuk. Boralioglu, "Her birey boşlukta belli bir yer kaplar, kadın varlığı o yeri düzenlemek, hoşlaştırmak ya da kendine uydurmak derdindeyken, erkek varlığı o yeri genişletmek arzusundadır, bunu yaparken de ilk olarak baba meselesine toslar" dedi.

Özge Dirik'le başlamak istiyorum. 'Baba'nın *Dünyadan Aşağı* ile meselesi nedir?

Eh bu soru biraz beni şaşırttı. *Dünyadan Aşağı*'daki babalık meselesini anlatmak kolay, üç kuşak baba-oğul ilişkisi, vasat bir erkek olarak Hilmi Aydın'ın babasıyla, dolayısıyla otoriteyle olan kaçak göçek ilişkisi diye tarif etmek mümkün, ama siz soruyu tersinden sordunuz. Belki şöyle söyleyebilirim. Her birey boşlukta belli bir yer kaplar, kadın varlığı o yeri düzenlemek, hoşlaştırmak ya da kendine uydurmak derdindeyken, erkek varlığı o yeri genişletmek arzusundadır, bunu yaparken de ilk olarak baba meselesine toslar. Kendi alanına babayı, öyle ya da böyle bu otoriter varlığı nasıl sığdıracak ve nasıl özgürleşecek. Bu imkânsız savaşı kazanabilecek mi? Bu hayati bir sorudur, bir anlamda dünyaya tutunma hali. Barış olursa birlikte yaşamayı öğrenirler, olmazsa biri aşağı düşer. Romanın ana karakteri Hilmi Aydın'ın temel meselesi de budur aslında, dünyadan aşağıya düşmemek.

Romanın yazım sürecini sizden dinlemek isteriz.

Aşağı yukarı iki yıl sürdü. Memleket tarihinin en berbat yıllarından ikisi. *Dünyadan Aşağı* zor bir kitap. Kitap içinde kitap var. Birkaç anlatıcısı var, zamanda gidip gelmeler, dil oyunları var. Şimdi dönüp baktığımda böylesine dertli bir süreçte böyle ağır bir işin altına nasıl girdiğime hayret ediyorum. Şeytan azapta gerek diye dü-

şündüm herhalde. Bir yandan da tabii yazarken müthiş bir haz aldım. Bazı bölümleri ayın gibi yazdım. Kitap bittikten sonra defalarca üzerinde çalıştım. Bittiğinde çok üzüldüm, kimsesiz kalmış gibi hissediyorum biraz, çünkü hayatımda, zihnimde çok büyük bir yer kaplıyordu. Yaşarken bir yandan yazmadım bu kitabı, yazarken bir yandan da yaşadım.

'SU, UMUTTUR'

Metin deniz kenarında açılıyor. Deniz atmosferini seçmeniz nereden nedir? Suyun akması, yaşam ile ölüm arasında geçen zamanı anlatan bir metafor mudur?

Akan bir su benim için her zaman hayatta kalma dürtüsü ve aynı zamanda değişme ihtimalidir. İnsan yavrusu karaya fırlatılır, hikâyesiyle birlikte. Akıp giden nehir o hikâyenin değişebilirliğine işaret eder ki, bu da bir umuttur. Belki bilinç altımda bu hissiyatın etkisi vardır, belki Balat gibi su kenarı bir semti de romanın mekanı olarak bunun için seçmişimdir.

Baba-oğul etrafında gelişen ve yer yer iktidar mücadelesinin parladığı bir hikâye anlatıyorsunuz. Buradan bakarak iktidar mefhumu sizin için ne ifade ediyor?

Hilmi'nin babası Selim Aydın kendince en iyisini yapmaya çalışan, göstermeden ezen, şiddet kullanmadan döven bir adam. Aslında bir iktidar ilişkisinin ilk hali var bu baba-oğul durumunda. Bir baba ilk çocuğunu kucağına aldığı anda iktidar ilişkisi başladı. İktidar vardır, hakikattir ve başkaldırılması gereken bir insanlık halidir. İktidar insan bünyesindeki başkasını hedefleyen kötülüğün kurulu ilk mekanizmasıdır.

Hilmi Aydın anti-kahraman bir rol çiziyor. Hem korkak hem de cesur... Okuru arada bırakan bir yanı var. Hilmi Aydın nasıl ortaya çıktı?

Etrafımızı sarıp sarmalayan, burnumuzun ucunda duran o yüzden de göremediğimiz vasatlık üzerine yazmak istedim aslında. Hilmi Aydın hevesle kalkışan ve fakat tembel olduğu için çabucak vazgeçen, kolayca bahaneler üretebilen, köşeye sıkışmadan bile kıvrılabilen, riyakarlığı, sahteliği, yan yollara sapıvermeyi insanlık hali sanan

bir adam. Çok tanıdık bir yandan da değil mi? Aslında Hilmi Aydın'ın bize tanıdık gelmesi, yaşadığımız değerler çöküşünü ne kadar içselleştirdiğimizle ilgilidir. Umarım bunu sorgulayabilecek cesareti buluruz hep birlikte.

'İNANÇ ARAÇSALLAŞIRSA UCUBELEŞİR'

Hilmi Aydın, ölüm korkusu yaşayan bir fani ve bir anda 'Müslüman' oluyor. Burada ciddi bir toplumsal eleştiri olduğunu düşünüyorum. Günümüz siyasi atmosferi sizi ne kadar etkiledi?

İnanç hakiki bir şeydir, içseldir ve yalnızca kendinden menkuldür. Araçsallaşınca, en hafif deyimle ucubeleşir, çirkinleşir ve hatta bir tehdit haline gelir. Biz bu halin her türlü versiyonunu yaşayan bir kuşağın çocukları olduk ne yazık ki. İnsanlar vicdanlarını, ahlaklarını dine tahvil ettiler ve böylece her türlü sorumluluktan azade bir şekilde yiyip içiyorlar, daha da fenası yakıp yıkıyorlar, din adına. Hazin bir devirdeyiz. Hilmi Aydın'ın cehennem korkusu da bana bir yandan hazin geliyor. Kendini o korkuya uydurma çabasının beyhudeliği acınası aslında.

'HİLMİ AYDIN ÇEKİLECEK ADAM DEĞİL'

Dünyadan Aşağı, anlattığı karakterleri yakından tanıyan ve onların varoluş biçimlerine saygı duyan bir roman. Bu noktada karakterlerinizi ete kemiğe bürürken dil işçiliğinde nelere dikkat ettiniz?

Bu romanda dil çok önemliydi. Romanın asıl kahramanı dil olmalıydı çünkü Hilmi Aydın çekilecek adam değil. Hilmi ana kahramanımdı ve adaletli bir şekilde ona söz verdim, dolayısıyla anlatıcılardan biri birinci tekil şahıstır, diğeri ise "Tanrı yazar" diye nitelendirebileceğimiz her şeyi gören, Hilmi Aydın'ın foyalarını ortaya çıkaran, külyutmaz üçüncü tekil şahıs. Bir de kitabın içinde bir başka kitap var, Hilmi Aydın'ın babasının Sırlar kitabı. Onun da kendi zamanına

ve karakterine uygun ayrı bir dili var. Her bir anlatım biçimini, romanın atmosferini bozmadan oluşturmam gerekiyordu. İfade ihtimalleriyle, sözcük seçimleriyle ilgili çok uğraştım.

Bir yandan senaristsiniz ve Dünyadan Aşağı çok sesli, çok sahneli bir roman... Kurgunuzun şekillenmesinde senaristliğinizin etkisi var mı?

Aslında senaryo yazmayı altı-yedi yıl önce bıraktım. Ama on seneden fazla yaptım. Muhtemelen etkisi vardır. Senaryo yazarken öğrendiğim en önemli şey şuydu: Kurgunun birinci kuralı onu gizlemektir. Kurgu görünür olursa hikâyenin inandırıcılığını yitirir, didaktikleşir, çiğleşir. Bu bilgi edebiyatta da çok işime yarıyor. Kurgu üzerine, dramatik yapı, bu romandaki dramatik dönüşümlerin nasıl gerçekleştiği üzerine söyleyeceğim çok şey var aslında, ama belki kitap biraz daha fazla okunduktan sonra bunu tartışmak daha anlamlı olur. Henüz çok yeni.

Sahneleri başka anlatıcıların gözünden görüyoruz. Tekrara düşme kaygısı yaşadınız mı?

Tekrara düşmemek için aldığım çeşitli önlemler vardı. Hilmi Aydın'ı daha çok o ana dair konuşturdum. Zihnini bir ana kilitledim, öncesine ya da sonrasına dair cümleler kursa da o anın içinden konuştu. Hikâyenin zaman geçmişini ya da o an olup da Hilmi Aydın'ın bize anlatmadığı bilgileri anlatıcıya bıraktım. Dil işçiliği anlamında da farklı yöntemler kullandım. Ve tabii kitap bittikten sonra defalarca elden geçirdim.

Dünyadan Aşağı'nın esas karakterlerinden biri de yazar. "Şüphesiz ki ben büyük bir yazar değilim. Hasbelkader biraz okumanın, azıcık dikkatin, çokça söyleyemediklerini dile getirme arzusunun verdiği bir cesaretle yazıyorum bu satırları" diyorsunuz. Burada çağına karşı eleştirel yaklaşan bir anlatıcı görüyorum. Sizce günümüz edebiyatının aksayan ve akan noktalar nelerdir?

Selim Aydın masum bir adam bu açıdan. Aslında onunki bir iç dökmesi, bir özenme, heveslenme hali. Ama o yazarken bunun basılabilir bir metin olmadığını da anlamış aslında, dolayısıyla biraz da farkında ne olup olmadığını. Ortalıkta Selim Aydın'dan çok daha az yetenekli ve çok daha cesaretli yazarlar var. Özellikle de internet uygulama-

ları bir cümle kurunca yazar oldum deme halini besliyor. Çiklet manilerini andıran sözde aforizmalar bilmemkaç tık alınca, o kişi kendini mühim sanmaya başlıyor. Bizim memlekette de biri kendini mühim sanınca herkes ona inanır. Oradan yürüyüp gidiyor hikâye işte. Kitabın hiçbir türüne itirazım yok ama zaten bir avuç çevirmen, o hengâmede boğulup asıl okumaları gereken kitaplara yeterli dikkati vermeyince üzücü oluyor.

Dünyadan Aşağı, suda başladı ve yatağını buluyor. Bundan sonrası için okurlarınızı neler bekliyor?

Dünyadan Aşağı beni yordu epeyce. Bir süre dinlenmem daha doğru olur. Biraz amaçsız okuma yapmak istiyorum. Söz verdiğim bir iki yazı var, onları yazarım. Sonrasına dair bazı plan ihtimalleri var ama dillendirmek için henüz erken.

Gazetecilikten atılınca kitapçı oldu

Gazetecilikten atılınca işsiz kaldığı dönemde bir arkadaşıyla kitap satmaya başlayan Özgür Çakır, bir hanın dördüncü katında açtıkları sahafta severek yol aldığı bir maceraya girişmiş. Ortağı Simin'le, Saray'a (Küllüye) ve Orhan Pamuk'a bile kitap gönderdikleri bir ikinci el kitap dükkânı ortaya çıkarmışlar...

Adem Erkoçak aerkocak@gazeteduvar.com.tr

Kadıköy'ün göz önünde olmayan ama merkezi bir konumunda bulunan Gallerium Elektronik İş Merkezi'nin dördüncü katında bir kitapçı. İsmi Kadıköy Sahaf. "Gerçek sahaflara haksızlık etmeyelim, biz ikinci el kitap satıcısıyız," diyen Özgür Çakır, ortağı Simin Kuzucu Şahin'le birlikte açmış burayı. Açma nedenleri ikisi için de aynı: İşsizlik ve kitap sevgisi.

Bir kitapseverin belki de en son yapmak isteyeceği şeydir kitaplarını satmak. Ancak hayatın ne getireceği bilinmez. Özgür Çakır, en son Akşam grubuna ait bir dergide çalışırken işten çıkarılır. Zaten öncesinde sosyal medya paylaşımları nedeniyle uyarılar almıştır.

"Bilmiyorum uzun uzun anlatmaya gerek var mı bilmiyorum ama Türkiye'de gazetecilik yapmanın koşulları ortadan kalktı," diyen Özgür Çakır "Eskiden ana akım medyada çalışırken siyasi düşüncem ön planda değildi. Önemli olan işini yapmak, sütunu vermektir; haberin kendisi ön plandaydı. Başlangıçta yavaş gibi gözükse de bu durum artan bir şekilde yok oldu ve artık sadece 'benden misin, değil misin', 'susuyor musun, susmuyor musun' meselesine geldi. Birkaç yayın organını ayırırsak, medyada çalışmak için mide lazım artık," diye devam ediyor.

Gazetecilik yapamama koşullarının sadece iktidar sorunu değil, Türkiye'nin demokratikleşme sorunu olduğunu söyleyen Çakır, içinde bulunduğumuz dönem içinse hiçbir dönemde olmadığı kadar iktidarın medyada doğrudan yer aldığını ekli-

yor: "Parti bülteni gibi çıkmaya başladı gazeteler." İşten atıldığı dönemde gazeteciliğe neden devam etmediğini ise şöyle açıklıyor: "Belli bir dönem istedim ama bir süre sonra büyük işten çıkarılmalar başladı. Zaten mecra kalmamıştı çalışacak."

1977 doğumlu Özgür Çakır'ın çocukluğu Göztepe ve Sahrayıcedit'te geçmiş. Liseden sonra üniversiteye başlayan Çakır, "İşletme okudum ama severek okumadım. Girmiş olmak için okudum, 'üniversiteye girelim de rahat ederiz' diye düşündüm. Ama tam tersi oldu, insanın sevmediği bir okulda okuması acı verici bir şeymiş. Zor da olsa bitirdim," diyor ve ekliyor: "Ama severek yüksek lisans yaptım. Derdim okulda kalmak, asistan olmaktı. Sınıfın en çalışkanıydım ama sınıfın en tembelinin bir gün kağıt dağıttığını görünce o kapı da kapandı. 'Türkiye'de yoksulluk ve Deniz Fener Derneği' üzerine tez yazdım. Sonra da hemen askerliğe gittim."

"Askerden döner dönmez içimde hep varolan gazeteciliğe alaylı olarak başladım," diyen Çakır'ın ilk adresi Birgün gazetesi olmuş: "Çok değerli insanlardan işi öğrendim. Spor ve istihbarat dışında her bölümde çalıştım. Editörlük, muhabirlik yaptım. Sabah ve Taraf'ta da çalıştım. Çeşitli dergi deneyimlerim oldu. İMC TV'de televizyon deneyimim oldu."

Sonra işsizlik dönemi. "Hem işsiz hem evsiz hem kitapsız kaldık. Anne evine geri döndük," diyen Özgür Çakır devam ediyor: "Ortağım Simin'le konuşurken en iyi anladığımız şeyin kitap oldu-

ğuna karar verip önce kendi kitaplarımızla vedalaşıp sonra da kitap toplamaya başladık. Belki bugüne kadarki insani yatırımımızı da kullanarak çok sayıda kitap bağıışı aldık. İşimizin çoğu internet üzerinden. Bir hanın dördüncü katındayız ama şu bizi hem şaşırtıyor hem de sevindiriyor: Kitabı arayan illa düzayak bir dükkân olmasına gerek yok, gelip buluyor."

İnternette kitap satışı yapmanın ilginç yönü size kimin, ne zaman, hangi istekle ulaşacağını kestirememeniz. Çakır, "Saray'dan bile kitap siparişi geldi. Bir gün kargoları yaparken adres yazıyoruz, bir baktık adres Ankara, Beştepe, Saray. Şaşıyorsunuz. Evet, bildiğimiz Saray. Siparişi kimin verdiğini şimdi hatırlamıyorum ama galiba danışmanlardan biriydi. Ergin Yıldızoğlu'nun Globalleşme ve Kriz adlı kitabı sipariş edildi. Geçen sene kriz beklentisi ortaya çıkınca bu danışman muhtemelen bir kriz okuması yapıyordu kendince."

Tek sürprizi bu olmamış internetin: "Mesela Orhan Pamuk, Osmanlı dönemi ile ilgili bir kitap siparişi etmişti. Bunları 'bizi biliyorlar' diye söylemiyorum, internetin gücünü anlatmak için söylüyorum. Şöyle şeyler de oluyor: Adres, Kars polis lojmanları. Kitap, Noam Chomsky Dil ve Zihin. Kitapların sipariş edildiği yerler ve kitapların niteliği de bizim için tuhaf bir hikâye oluyor. Mesela Muştan Antik Yunan'da demokrasi ile ilgili bir kitap siparişinin 15 dakika sonrasında İzmir'den Ebru Şallı ile zayıflamanın yöntemleri üzerine kitap siparişi gelebiliyor."

Bir sürpriz de Özgür Çakır'ın kendisinden geliyor söyleşi sırasında. "Okuma merakı olunca yazma merakı da geliyor. Gazetecilikten sıkıldığım bir dönemde oldu. Bir yayınevinin açtığı yarışmada ikinci olmuştum. Sonra birkaç yere yolladım ve 2015 yılında Sel Yayınları'ndan çıktı," diye bahsettiği öykü kitabının ismi Yükşehir. Üstelik editörlerinden biri de Murat Uyrukulak.

Yaşadıklarının en güzel tarafının "sıfırdan kendine bir şey kurmak olduğunu" söyleyen Özgür Çakır, "Sadece kendi kitaplarımızla başlamıştık. İlk başta evden yapıyorduk. Farklı evlerden. Kitapla vedalaşmaktan çekinmemek gerek belki de; üç, beş senede bir eldeki kitapları revize etmek gerekir. Buradan bir ekonomi yaratacak hale gelene kadar burada ısrar etmek durumundayız. Bu işi çok sevdiğimiz de. İnadımıza biz zile şaşıyoruz," diye anlatıyor.

Bir süre sonra Kadıköy'ün müdavimleri de oluşmaya başlamış: "Buraya gelip edebiyat, siyaset, kültür gibi konuları konuştuğumuz insanlar var olmaya başladı. Kendi kahvesini yapıp, bizim çalışmamızı engellemeyen insanlar geliyorlar."

"Bazen bir sene boyunca satılmayan ama çok sevdiğimiz bir kitabı eve götürüp sahiplendiğimiz oluyor," diyen Özgür Çakır, "Bir tür kitap satışı kanalı olma yolunda da ilerliyoruz. Bir takım değerli kitapları sahibinden satın almak yerine, onlar adına satma yoluna gidiyoruz," diyor. Bu sayede elindeki kitapları değerlendirmeyi düşünen ama bunu nasıl yapacağını bilemeyen insanlar için bir fırsat ortaya çıkıyor.

Şu an ellerinde 10 binden fazla kitap bulunduğunu söyleyen Özgür Çakır, "Bunu en az iki, mümkünse üç katına çıkarmaya çalışıyoruz. Ancak o zaman burasının kendi ekonomisini yaratma şansı olacak," diyor.

Umarım o şansı elde etmek için bu kez önlerine bir engel çıkmaz...

Adres: Gallerium Elektronik İş Merkezi, Çuhadarağa Sok. No: 23 Kat: 4 Dükkan: 112, Osmanağa / Kadıköy / İstanbul

Çocukların gözünden mülteciler: Taş eve hoş geldiniz!

Türkiye'ye göç etmiş mülteci ve sığınmacılara yönelik her gün birçok mit üretiliyor. Bu mitler ayrımcılığı, nefreti ve şiddeti körüklüyor. Bu negatif duyguyu yıkmanın en önemli faktörü ise okumak ve empati kurmak... İşte sizin için seçtiklerimiz: Yolculuk, Taştan Adımlar ve Hoş Geldiniz.

Hatice Kapusuz / hatchekapusuz@gmail.com

YOLCULUK

Oysa insanlar arasındaki farklılıkların ayrımcı bir şekilde yorumlanmasının ne kadar yetişkin dünyaya ait olduğunu 5 yaşındaki Jax ve Reddy'nin hikayesi bir kez daha kanıtladı. Kısa sürede yaygınlaşan hikâyeye göre biri beyaz biri de siyahi olan iki çocuk saçlarını aynı şekilde kestirerek öğretmenlerini kandırmaya karar verdiler. Böylece öğretmenlerinin onları ayırt edemeyeceğini düşünüyorlardı. Bu görünmeyen farkların bile ayrımcı öğelere dönüştüğü yetişkin dünya için oldukça ilginç bir örnek. Ve maalesef çocuklar da bu dünyaya adapte oldukça bu ayrımcı unsurları içselleştiriyorlar ve yetişkinler gibi davranmayı öğreniyorlar.

Göç ve mülteciler üzerine hazırlanmış, birlikte yaşama yardım edebilecek çocuk kitapları ise şunlar; Yolculuk, Taştan Adımlar ve Hoş Geldiniz.

TAŞTAN ADIMLAR

Francesca Sanna Yolculuk'ta İtalya'da bir mülteci kampında tanıştığı kız çocuklarından yola çıkarak savaşı ve göçü bir kız çocuğunun deneyimi ve gözlemleri üzerinden anlatıyor. Kitap savaşın yıkıcılığını ve göçün zorluklarını alabildiğine sade, yalın ve etkileyici bir dille ve çizimlerle anlatıyor. Özellikle göç ve savaşın yoğun bir şekilde yaşandığı coğrafyamızda yolculuk, savaş ve göç üstüne düşünmek için hem yetişkinler hem de çocuklar için oldukça uygun.

Suriyeli heykeltıraş ve taş ustası Nizar Ali Badr, Suriye'de savaş başladıktan sonra acı, umut, üzüntülerini anlatmanın bir aracı olarak taşları kullandı. Savaş başladığından beri Badr'ın taşlardan yarattığı 25000'den fazla eser Kanadalı yazar Margriet Ruurs'a ilham verdi. Böylece ortaya Taştan Adımlar ortaya çıktı. Kitap, Badr'ın resimlerinden yola çıkarak savaşı Rama adındaki çocuğun gözünden anlatıyor. Savaşın kendi halindeki bir ailenin hayatını nasıl yerle bir ettiğini, göç yolunun zorluklarını ve yüklerini taşların iziyle aktarıyor.

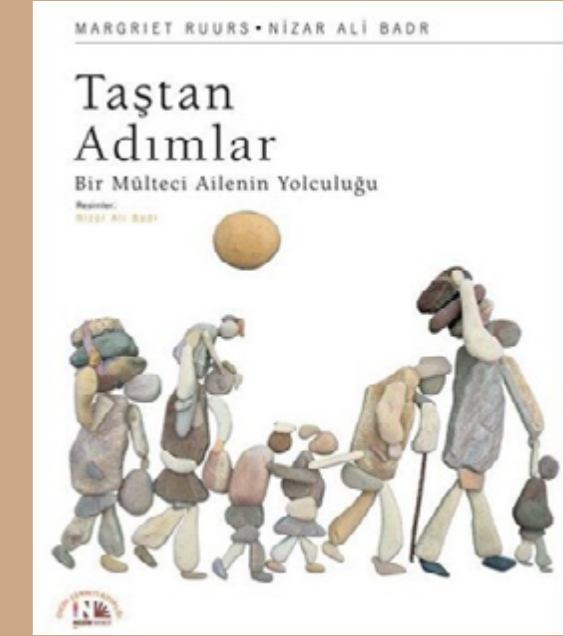
Taştan Adımlar; neden insanlar doğdukları yeri bırakıp yollara düşerler ki sorusuna cevap bulmamızı sağlıyor. Bu haliyle; Suriye'li ve diğer mülteciler hakkında birçok mitin yaratıldığı Türkiye'de çocuklardan çok yetişkinlerin okuması gereken bir kitap.

HOŞ GELDİNİZ

Hoş Geldiniz sessiz kitaplarıyla ünlü Barroux tarafından yazılmış. Kitap göçü, buzun kırılmasıyla ana karadan ve evlerinden kopmak zorunda kalan kutup ayıları üzerinden anlatıyor. Giderek küçülen buz parçası üzerinde, maceralı ve tehlikeli bir yolculukla kendilerine sığınacak bir yer arıyor kutup ayıları. Ama yeni yerlerin ev sahipleri pek de misafir sever değil. Hoş Geldiniz, her yaştaki çocuklar için göç, mülteciler, hayvanlar, iklim değişikliği ve doğa gibi pek çok konu üzerine konuşmamızı sağlayacak bir tasarım ve içeriğe sahip. Doğrudan savaş gibi bir gönderme yapmaması sebebiyle de daha küçük yaşlardaki çocuklar için de uygun.

Yolculuk, Francesca Sanna, çev: Zeynep Sevde, Taze Kitap, yaş 7+

Taştan Adımlar, Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu, Margriet Ruurs, res: Nizar Ali Badr, çev: Sanem Öge, Nesin Yayınevi, 8+

Hoşgeldiniz, Barroux, çev: Oğuzhan AydınRedhouse Kidz, 4+

Edebiyat ile politika arasındaki hat

Hatice Günday Şahman'ın ilk kitabı Kırmızı Etek Ayizi Kitap'tan çıktı. Kırmızı Etek, politik doğruculuğa düşmeden, cesur ve yalın bir anlatım dili kuruyor. Dahası, yaş, cinsellik, cinsel yönelim, kadına yönelik şiddet, anne kız çatışması gibi mevzuları ahlakçı bir konum almadan öyküleştireyor.

A. Nevin Yıldız

Türkiye, özellikle de son yıllarda, haberlerin büyük hızla geçip gittiği bir ülke. Oysa o haberlerin kahramanları var. Bazen mağdurları, bazen ölüleri, bazen katilleri. Bazen, o haberlerde yaşadığımız ne varsa, hepsini birden bulabileceğimiz ayrıntılar var. Üzerinde durmadığımızdan, duramadığımızdan belki bu kadar hızla ve umutsuz geçip gidiyor günler. Hatice Günday Şahman'ın Ayizi Kitap'tan çıkan ilk öykü kitabı Kırmızı Etek, sadece kadınlık değil erkeklik hallerini de anlatan ve o haberlerin, yani yaşadıklarımızın üzerinde duran on yedi öyküden oluşuyor.

Metinde Türkiye'nin siyasi tarihi, gündelik yaşam pratikleri dahası gazetelerin üçüncü sayfalarını dolduran ve üzerinden kolayca adi vaka diye geçilen politik mevzularıyla yüzleşiyoruz. Yazarın konu seçiminde olduğu gibi yazım dilinde de aldığı gazetecilik eğitiminin izlerini görebiliyoruz. Birbirinden derin ve ağır mevzuları konuşur gibi, tane tane ve olabildiğince yalın bir dille anlatıyor. Üslubundaki serin kanlılık, okuyucuya da bulaşıyor, zira bu dil bize hiçbir şeyin görüldüğü kadar basit veya hissettiğimiz kadar karmaşık olmadığını hatırlatıyor.

POLİTİK OLANIN ÖZEL OLANI YARALAYIŞI

Gezi olaylarından esinlenerek yazdığı “Bayrak Yarışı” gibi 10 Ekim Barış Mitingi’ni anlattığı “Halay” da da anlatısını gündelik olanın, insani olanın sıradanlığından hareketle kuruyor. Kurduğu bu anlatı ile esasında ‘politik’ olanın özel olanı nasıl yaraladığını hatırlatıyor. Yazar, böylece edebiyat ve politika arasındaki hattı örüyor sakince, bu hatta görünür bir kötü olarak devlet geleneği duruyor karşımızda. Oysa sıradan ve gündelik olanın içinden beslenen kötülüklerde bu hat flulaşıyor.

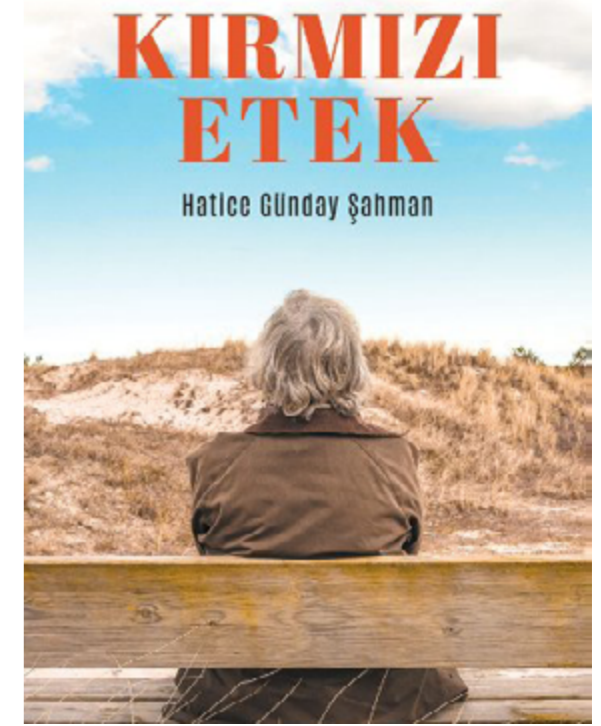
Kadına yönelik şiddetin türlü veçhelerini, anne kız çatışmasını, ya da cinsel yönelim meselelerini ele alırken mağdur ve fail arasındaki ilişkinin birden fazla yüzü olduğu hissini, tarafları yargılamadan incelikli bir biçimde aktarıyor okuyucuya. Bu üslup, kitabın girişine konduğu Atal Behramoğlu’nun şu dizeleriyle kol kola gidiyor: “Öğrendim ki... Ne kadar küçük dilimlersen dilimle, her işin iki yüzü var”

Her şeyin iki yüzünün olduğunu, tabu sayılan, konuşulmayan ya da konuşulacak kadar önemli bulunmayan mevzularda bir bir döküyor ortaya. Bazı öykülerinde kadınların yazılmayan deneyimlerini ete kemiğe büründürüyor, bazılarında yazılamayacak kadar mahrem sayılanları...

Mesela “Çok Geç” bir taraftan Türkiye’deki sol mücadele içinde yer almış kadınların görünmez tarihine ışık tutarken diğer taraftan da bu tarihin küçük bir kız çocuğunda bıraktığı yaraları görünür kılıyor. “Çok Geç”, bir yanıyla bir anne kız öyküsü iken diğer yanıyla siyasal mücadeleler içinde savrulmuş, bedeller ödemiş bir kadının öyküsü oluveriyor. Dilimleri küçülttükçe yüzleri artıyor olayların, öykülerin katmanları çoğalıyor, inceliyor, inceliyor... Onlar inceldikçe fail ve mağdur arasındaki denge de bozuluyor, suçlu ya da sorumlu olarak işaret edilecek biri ya da birileri kalmıyor geriye. Flulaşan bu dengede sistem kendini büyük suçlu olarak kurarken, mağdurun veya madunun koşullar elverince kolayca faile dönüşebileceği ortaya çıkıyor.

KİMSE KOLAYCA ‘KURBAN’ DEĞİL!

Kitaba adını veren “Kırmızı Etek” adlı öykü, sınıf, cinsiyet, cinsel yönelim meselelerini bir bir kat ederken, esasında kimsenin kolayca ‘kurban’ olamayacağını da gösteriyor bize. Kurbanı olduğu

Kırmızı Etek,
Hatice Günday
Şahman,
Ay İzi Kitap,
120 syf., 2018.

sistemin yeniden üreticisi olarak varlık gösteren birer aktör olarak sahnede yer alan öykü kahramanı, hiç beklenmedik bir yerde erkek egemen sistemle ilişkilenebilir. Yazarın anlama çabası sayesinde hep konuşmayı ihmal ettiğimiz madunun madunla ilişkisiyle karşı karşıya kalıyoruz, perdesiz ve yalın bir biçimde.

Durum böyle olunca da farklı deneyimleri, yaslandıkları siyasal ve kültürel bağlamları ile konuşturan diyalogik bir anlatı çıkıyor ortaya. Zaman zaman bu diyalogi kızdırıyor da bizi. Zira kadının maruz kaldığı hak ihlallerine ve baskıya tanıklık ederken bir anda bir erkeğin hem de şiddet faili bir erkeğin ‘ama’ları ve ‘fakat’ları dökülüyor öykünün içinden. “Son Koz” elinden kavrayıp okuyucuyu, failin kendiyile konuşmalarına doğru çekeştiriyor.

Kırmızı Etek, politik doğruculuğa düşmeden, cesur ve yalın bir anlatım dili kuruyor. Dahası, yaş, cinsellik, cinsel yönelim, kadına yönelik şiddet, anne kız çatışması gibi mevzuları ahlakçı bir konum almadan öyküleştireyor. Türkiye’nin politik geçmişinde yaşanmış ve bugününü belirleyen travmaları gündelik, insani olandan, yani yaşamın sıradanlığından okuyor. Her iki okuma türü de insani olanı anlama çabasını içeriyor.

Sinemacıların başucu kitapları

Sinemacıların hayatlarını değiştiren yönetmenler hangileridir? Yönetmenlerin başucu kitapları nelerdir?

Soner Sert / soner_sert17@hotmail.com

Konu sinema olduğunda, pek çok meslek duayeni tarafından farklı öğrenme modelleri tartışılırken, sinemacıların yazı ile olan meselesinin gündemini hiç kaybetmediğini, sinemacıların gerek hikâye anlatma sanatı ile kurdukları bağ, gerekse konu edinen mesleğin kitaplar aracılığı ile öğrenilebilir olması, bizi sinema kitapları üzerine bir çalışma yapmaya itti. Teori ve pratik arasındaki o ince çizgiyi aşmadan, sinema ile kurdukları ilişkiye teorik ya da pratik olarak devam eden sinemacılardan sinema kitaplarını listelemelerini istedik.

Janet Barış, Özcan Alper, Ercan Kesal, Enis Rıza Sakızlı, Mustafa Ziya Ülkenciler, Ezel Akay ve Burçak Evren'e favori beş sinema kitabını sorduk. Kuram kitaplarının ve yönetmenlerin sinemalarını anlattığı ve hatırat olarak tarif edebileceğimiz çalışmaların birbirine yakın bir oranda olması vardığımız sonuçlardan en önemlisi oldu. Yönetmenlerin, sinemanın yapılış biçimlerini, varoluşunu, ideolojisini tartıp, filmleri üzerine konuşması ve bu kitapların konuşuluyor olması sinemaya olan ilgiyi, özellikle profesyonel bağlamda, arttıracak diye düşünüyoruz.

Konu edinilen kitaplara ek olarak, son bir paragraf açtık ve on kitaplık gerekçeli bir seçki de biz hazırladık. Buyrunuz!

Ercan Kesal (senarist, oyuncu)

Mühürlenmiş Zaman – Yazar: Andrey Tarkovsky
Truffaut ile Hitchcock – Yazar: François Truffaut
Son Nefesim – Yazar: Luis Bunuel
Haneke, Haneke'yi Anlatıyor – Yazar: Michel Cieutat, Philippe Rouyer
Işıkla Karanlık Arasında – Yazar: Lütfi Ö. Akad

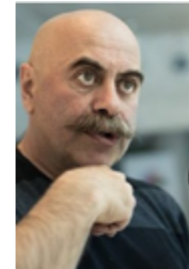
Burçak Evren (sinema yazarı, yönetmen)

Işıkla Karanlık Arasında – Yazar: Lütfi Ö. Akad
Ansiklopedik Türk Filmleri Sözlüğü – Yazar: Agâh Özgüç
Türk Sinema Tarihi – Yazar: Nijat Özön
Eski İstanbul Sinemaları – Yazar: Mustafa Gökmen
100 Yılın 100 Yönetmeni – 100 Yılın 100 Filmi – 100 Yılın 150 Oyuncusu - Yazar: Atilla Dorsay

Özcan Alper (senarist, yönetmen)

Kurbağa Yağı Satıcısı – Yazar: Akira Kurosawa
Mühürlenmiş Zaman – Yazar: Andrey Tarkovsky
Işıkla Karanlık Arasında – Yazar: Lütfi Ö. Akad
Göz Kırarken – Yazar: Walter Murch
Sinema Dersleri – Yazar: Sergey M. Eisenstein

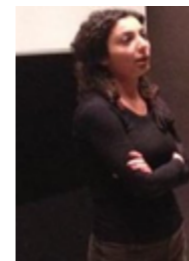
Ezel Akay (senarist, yönetmen)

Mühürlenmiş Zaman – Yazar: Andrey Tarkovsky
Yazarın Yolculuğu – Yazar: François Truffaut
Senaryo ve Öykü Yazımının Sırları – Yazar: Christopher Vogler
Görünmez Oyuncu – Yazar: Yoshi Oida
Şiir Okuma Kılavuzu – Yazar: İsmet Özel

Mustafa Ziya Ülkenciler (sanat yönetmeni)

Ken Loach ve Filmleri / Hangi Taraftasınız? – Yazar: Anthony Hayward
Sinema ve Televizyonda Görüntü Kurgusu – Yazar: Aleksey G. Sokolov
The Art Direction Handbook For Film – Yazar: Michael Rizzo
The Visual Story – Yazar: Bruce Block
Sinema Dersleri – Yazar: Sergey M. Eisenstein

Janet Barış (sinema yazarı, akademisyen)

Politik Kamera – Yazar: Douglas Kellner / Michael Ryan
Modernizmi Seyretmek/ Avrupa Sanat Sineması – Yazar: Andras Balint Kovacs
Film Sanatı – Yazar: David Bordwell / Kristin Thompson
Sinema ve Modernlik – Yazar: John Orr
Yalnızlık Sineması – Yazar: Robert Philip Kolker

Enis Rıza (yönetmen, yazar)

Sinema Teorisine Giriş – Yazar: Robert Stam
Film Teorisi – Yazar: Siegfried Cracauer
Politik Kamera – Yazar: Micheal Ryan & Douglas Kellner
Belgesel Sinemaya Giriş – Yazar: Bill Nichols
Görüntülerin Yazgısı – Yazar: Jacques Rancière

Büşra Sanay: Biz ensesti konuşmuyoruz, okuyabiliyoruz

Gazeteci Büşra Sanay, Doğan Kitap'tan çıkan "Kardeşini Doğurmak" kitabında Türkiye'deki ensest gerçeğine yakından bakıyor. Enseste uğrayanlar ve konunun uzmanı kişilerle yaptığı görüşmeler, Türkiye'de konuşulması yasaklı bu konuya dair birçok gerçeği ortaya döküyor.

Nida Dinçtürk / nidadincturk@gmail.com

Ensest, Türkiye'de yasaklı bir kelime. Son zamanlarda buna dair çok fazla haberle karşılaşılıyor olsak da aslında toplumun pek de açıkça konuşmadığı bir konu. Çocukların, karşısında çoğunlukla sessiz kaldığı, zaten çoğunlukla da bu yüzden istismar edildikleri bir konu. Tarihi neredeyse insanlık kadar eski, dünyada yaşanan, tartışılan ve de kökten çözülmemeyen bir mesele. Adeta insanlığın defosu. Bizim toplum olarak en son ünlü bir isim üzerinden tartıştığımız fakat öncesinde Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu'nun ve Federasyon Başkanı Canan Güllü'nün çalışmalarını hiçe saydığımız bir konu. TKDF, üzerinde inceliklerle çalıştıkları Türkiye'nin Ensest Atlası'nı karşılaştığı engeller yüzünden açıklayamadı ama aslında tüm gerçeği ortaya çıkaran bir rakam gizli kalamadı: yüzde 40, Türkiye'deki ensest oranı...

CNN Türk ekranlarından tanıdığımız Sanay, 2015 yılında Canan Güllü ile yaptığı röportajıyla 'ensest' konusunu açıkça konuşmaya cesaret etti. Haber, o dönem çok ses getirdi ve yılın en çok okunan haberlerinden biri oldu. Yurtdışında üniversitelerde okutuldu, tartışıldı. Büşra Sanay, Canan Güllü ile yaptığı söyleşi sayesinde açtığı bu yolda yürümeye, Türkiye'nin 'halı altına süpürdüğü' 'ensest' gerçeğini ulaşılabildiği mağdurlarla görüşerek devam etti. Sanay'ın istismara uğrayanların yanı sıra, yakınları, sosyologlar, psikologlar, doktorlar, öğretmenler, avukatlar ve adli tıp görevlileri gibi konunun uzmanı birçok kişiyle yaptığı görüşmeler "Kardeşini Doğurmak" kitabında bir araya geldi. "Kardeşini Doğurmak", 'ensest' gerçeğini ortaya dökmekle kalmıyor, toplumun bu konuyla ilgili bilinçlenmesi için de ulaşılabildiği tüm kaynakları, son derece anlaşılır bir şekilde okura sunuyor. "Kardeşini Doğurmak", okuması güç fakat mutlaka okunması gereken, mühim bir çalışma. Büşra Sanay'la "Kardeşini Doğurmak" kitabını ve ensest gerçeğini konuştuk.

Kitabı hazırlarken çok ağır hikâyeler dinlediniz. Çok acılı insanlarla karşılaştınız. Bu duruma bu kadar yakından bakmak kolay değil. Şimdi nasılsınız?

Aslında biraz toparlanma sürecime girdim. Her ne kadar ben dışarıdan bakan bir göz olsam da belli bir süre içinde o kadar çok insanı dinleyip o kadar çok hikaye duyunca çok da dışında kalamadığımı gördüm. Hiç farkında olmadan, dinlediğim şeyler bilinçaltıma gitmiş. Onlar şimdi biraz daha ortaya çıkıyor. Hiçbir zaman yaşayan kadar olmayacağım ama tabii ben de biraz ezildim, kötü süreçler geçirdim. Elimden

geldiği kadarıyla, onları dinlediğim kadarıyla elimi taşın altına sokup bulabildiğim pislikleri çıkartıp yazmaya çalıştım.

Bu kitap için nasıl yola çıktınız?

Bu sadece Türkiye'de olan bir şey değil. Bu, insanın olduğu her yerde yaşanan bir şey, dünyanın her yerinde büyük bir yara. Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı Canan Güllü ile yaptığımız röportaj 2015 yılının en çok okunan 11'inci haberi oldu. Neden bu kadar çok okundu? Acaba yaşayanlar neler yapabilirim diye mi okudular ya da istismar edecek kişi bunun yolunu acaba buradan bulabilir miyim diye mi okudu...

Sonrasında mağdurlarla röportaj yapmaya başladım ve her mağdur röportajı CNN Türk'ün internet sitesinde yayınlanmaya başladıktan sonra bana sürekli mailler gelmeye başladı. E bunu internette yazıp yayınlıyorsun ama ertesi gün internete girdiğin anasayfada başka şeyler çıkıyor. Bu hikâyeler ve buna çözüm getirecek şeyler tek bir yerde bulunsun istedim. Sosyoloğu var, hakimi var, psikoloğu var, adli tıpçısı var. Çok acı bir kitap ama aynı zamanda insanlar biraz bunun alt metnine inip okurlarsa bir minik ilacını da bulabilecekleri bir kitap. Zehri ve panzehirini birlikte vermeye çalıştığım bir kitap.

Problemi gerçekten çözmek için – eğitimse eğitim- nereden başlamak gerekiyor?

Bunun eğitimle bir alakası yok. Çünkü çok iyi eğitilmiş babaların kızlarını kaç yıldır istismar ettiğini bildiğim dosyalar var. İyi eğitim, dürtüleri kontrol edebilen şeyler değil. Kitapta bir nörologla da röportaj var. Ona şunu soruyorum: aklımız bütün dünyayı yönetebilecek güçte ve kuvvetteyken dürtülerin yanında bu kadar mı güçsüz kalabiliyor? O şehvet anında beyin nasıl bir kimyasal salgılıyor? Teknik anlatımı var. O hekim bitkiler arasında bile ensest olduğunu söylüyor. Aslında yapılacak şey belli. Öncelikli olarak annenin çocuğu koruması gerekiyor. Çocuğun gönderebileceği şifreleri iyi okuması gerekiyor. Bu da zaten anne ve çocuğun arasındaki iletişimin çok kuvvetli olmasından doğabilecek bir şey. Eğitim evde başlar. Özel bölgelerine kimlerin dokunup dokunmayacağını, annenin bile bir yaştan sonra yardımcı olmayacağını, çok ihtiyaç duyarsa yardımcı olabileceğini öğretmesi gerekiyor. Yani iş, okul yaşına gelene kadar eğitim verilmesinden geçiyor. Eğer anne ya da baba, bu eğitimi vermeyi bilmiyorsa, bir uzmandan destek almaları gerekiyor.

Ensest yasaklı bir kelime. Bu kelimeyi yasaklayan merci de devletken, toplumdaki rehabilitasyon yolları kapatılmış olmuyor mu?

Bahsettiğimiz şey cinsel dürtü bozukluğu. Bir taraftan çocukken istismara uğrayıp tam da sizin söylediğin gibi, tedavi edilmediği ve rehabilite edilmediği, travmalarla büyüdüğü için istismara uğramış çocuk büyüdüğüde istismarcı bir babaya dönüşebildiğini uzmanlar söylüyor kitapta. Fakat bunu kabullenmiyorlar.

Kötü bir şey yaptığını düşünmüyor mu?

Düşünmüyor. Zaten yapmadığını söylüyor. Cezaevi psikologlarıyla görüşmelerim var. “İstismardan cezaevinde yatan ve sizinle görüşmek için dilekçe yazan, istismar etmiş kişiler sizinle hangi taleple görüşüyorlar?” diye sordum. Psikoloğa, “Uykum düzenli değil, bunu nasıl düzenleyebiliriz?” gibi sorularla geliyorlar. Yaptıkları şeyle ilgili, “Ben böyle bir şey yapmıştım, ama bu bir travma ve ben bundan kurtulamıyorum. Bu yüzden uykularım bozuk” diyorlar mı? Hayır. Çünkü zaten kabullenmiyorlar. Ben kendileriyle de görüşmek istedim cezaevlerine girip ama kabul etmediler.

‘ENSEST İNSANIN OLDUĞU HER YERDE VAR’

Biz ensesti neden Güneydoğu bölgesine mal ediyoruz? Bunun altında politik bir dürtü mü var?

İnsanlar öncelikli olarak bunun eğitimle ilgili olduğunu düşünüyorlar. O yüzden eğitim Doğu’da ve Güneydoğu’da Batı’da olduğu kadar yüksek düzeyde olmadığı için oranın yaftalanması belki biraz daha kolaylarına geliyor olabilir. İkincisi, ulaşılan insanlar, sadece kapıları çalınan insanlar. Kapıları çalınıp sorulmayan milyonlarca insan var. Dolayısıyla rakamlar herkesi kapsayabilen ve net tabloyu ortaya çıkartabilecek rakamlar değil. Türkiye’nin her yerinde var. İstanbul’da yok mu? O kadar çok var ki! İnsanın olduğu her yerde olan bir şey bu.

Biz ne kadar yüzleşiyoruz, dünya ne kadar yüzleşiyor?

Finlandiya yüzleşebilen ülkelerden biri. Programlarda enseste maruz kalmış insanlar çıkıp yüzlerini saklamadan ve ses renkleri değiştirilmeden neler yaşadıklarını orada anlatabiliyorlar.

Çünkü oradaki insanlar biliyor ki onlar utanacak bir şey yapmadı. Onlar mağdur edildi. Biz arkadayız, çünkü biz bunu konuşmuyoruz bile. Neden az önce bahsettiğim röportaj 2015 yılının en çok okunan haberlerinden biri oldu? Çünkü biz ensesti konuşmuyoruz. Biz ensesti okuyabiliyoruz. Dolayısıyla, alacağımız çok fazla yol var.

Gündüz kuşağındaki kadın programları son zamanlarda bu tür birçok vakanın ortaya çıkmasında ve toplumun bununla yüzleşmesinde bir araca dönüştü. Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

İstendiği kadar üstü kapatılsın her yerden çıkıyor. Geçenlerde Esra Erol’un programında çıkmış böyle bir olay. Çocuk babasını arıyor, yıllar sonra ve dayısı babası çıkıyor. Ve çocuğu evlatlık verdikten sonra o abi, o kız kardeş ve o baba aynı evin içinde yaşamaya devam ediyorlar. İstendiği kadar konuşulmasın, mesela sen-ben bunu yaşamadık ama çıkalım sokağa, bir kişiye soralım böyle bir şey duydunuz mu, mutlaka duyan çıkıyor. Adının ensest olduğunu bilmeyebiliyorlar ama mutlaka bunlar yaşanıyor.

Üniversite öğrencileri üzerinde yaptığınız anketten bahsedebilir misiniz?

Üniversite öğrencilerini seçmemdeki sebep, Türkiye’nin her yerinden gelen profillerin bir çatı altında buluşuyor olmasıydı. Tıp fakültesi, hukuk fakültesi, iletişim fakültesi öğrencileri, tüm bunlardan bağımsız güzel sanatlar... Bir de edebiyat fakültesi. Yani yarın, cezayı verecek, çocuklara raporları yazacak, medya ayağını oluşturacak ve de öğretmen olacak insanlar bunlar. Merak ettim, ensestle ilgili ne biliyorlar? Başına böyle bir şey gelmiş birilerini tanıyorlar mı? En ilgimi çeken şeylerden biri, nereye başvurması gerektiğini bilmiyor bu çocuklar. En çarpıcı sonuçlardan bir tanesi de bence –çünkü haberlerden gördüğümüz kadarıyla, imam hatiplerden birçok istismarcı çıkabiliyor- istismarı neyle alakalı gördükleriyle ilgili. Çocuklar bunu dinle alakalı bulmuyorlar. 2023 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada yüzde 16,5 çıktı. Diğer şeylerle alakalı olduğunu düşünüyorlar. Bir hastalık olduğunu düşünüyorlar ama uzmanlar da bunun bir hastalık olduğunu düşünmüyorlar. Buna bir hastalık olarak yaklaşmak zaten cezai ehliyeti düşürüyor. O zaman hastaneye gitsin ve tedavi görsün. E, yine dışarıda olacak! Çocuk hala tehlikede olacak.

Kardeşini Doğurmak – Türkiye’de ensest gerçeği, **Büşra Sanay**, 372 syf., Doğan Kitap, 2018.

‘CEZALAR ÇAYDIRICI AMA UYGULANABİLİRLİĞİ YOK’

Eskiye kıyasla, son zamanlarda bu davalar nasıl sonuçlanıyor?

Biraz daha farkındayız herhalde ama böyle haberler olduğunda, sosyal medyadan çok fazla tepki gösterildiğinde salıverilen bir istismarcının o kadar yüksek tepkiden sonra içeri alındığını hepimiz biliyoruz. Dolayısıyla etkili.

Yeni yetişmekte olan hukukçulardan, doktorlardan ümidiniz var mı? İlerleyen günlerde sizce biz bu meseleyi çözebilecek miyiz?

Bu aslında çok çözülebilir bir mesele olmayabilir. Çünkü yüzyıllardır var olan bir şey olduğu için çözümü çok mümkün gelmiyor bana. Burada, çok daha fazla konuşarak ve ortaya çıkmasını sağlayarak mağdur olan insanların aslında suçlu ve yalnız

olmadıklarını, utanmamaları gerektiğini onlara hissettirerek daha çok ortaya çıkıp anlatmaları. Fakat çok çeşitli sebeplerden susuyorlar. Anneleri de susuyor, çocuklar da susuyor ki çocukları tercih etmelerinin en büyük sebebi zaten çok kolay kandırabiliyor oluşları. Bir diğer taraftan risk grubu, engelliler. Doktorların daha dikkatli olması gerekiyor. Hukukçuların çok daha dikkatli olması gerekiyor. Cezalar caydırıcı değil mi, arttırılmalı mı diye konuşuyoruz. Aslında cezalar caydırıcı ama bunun uygulanabilirliği yok. Üstüne iyi hal indirimini eklenince bunlar nasıl ortaya çıkacak? Yatacak-çıkacak sonra çocuk tekrar tehlikede, annesi tehlikede.

'İFŞA EDİLMELİLER'

Kitapta görüşlerine yer verdiğiniz bir uzman Amerika'da uygulanan ifşa mekanizmasından söz ediyor. Bu, bizde uygulanabilirliği mümkün olan bir şey mi?

Amerika örneği benim de gerçekten tuttuğum bir örnek, keşke Türkiye'de de olsa. Amerika'da bir istismarcı cezaevine giriyor, cezasını çekip çıktıktan sonra mesela aşağı mahallede oturuyor. Ben de oradan ev tutmak istiyorum. Ben o sokakta cinsel istismardan yatmış birinin oturduğunu, hangi evde hangi dairede oturduğunu biliyorum. Bu Türkiye'de çok olabilmemiş gibi gelmiyor bana. O kişiyi koruyamazlar. Çünkü evine hücum edilir, öldürülebilir, dövülebilir. Ama ifşa bence çok doğru. Bu insanlar neden bunu çocuklara yapıyorlar? Çocukların konuşmayacağını düşündükleri için. Dolayısıyla ifşa olmaktan korkuyorlar. O zaman ifşa edilmeliler. Çünkü cezasını çekip çıktıktan sonra o kişi bunu tekrar yapmayacağını bir garantisi yok. O da bunun garantisini veremez. Bu arada Amerika'da istismardan yatan kişiler çıktıklarında okul servis şoförü olamıyorlar, okullara belli bir mesafeye kadar yaklaşmıyor, okullarda hademe olamıyorlar. Öğretmen olamıyorlar. Son dönemde komisyondan çıkacak kararlarda buna benzer bir şeyler olacak gibi geliyor bana.

Komisyondan ümidiniz var mı peki?

Bu konuyla ilgili çalışma yapılıyor olması büyük bir ümit. Ne çıkacağını görmek lazım. Ümidim var çünkü yeter ki bu konu konuşulsun ama sahadada olan insanlarla biraz daha konuşulması gerekiyor. Komisyondan çıkacak fotoğrafı etkileyebilecek bilgiler verilebilir.

Sahada karşılaştığınız görevlilerin yeterlilik düzeylerini nasıl buluyorsunuz?

Kamuda çalışanlar bunu gördülerse şikayet etmek zorundalar. Yoksa cezası var. Cezası olduğu için biz son dönemde bunları duyuyoruz. Öğretmenlerden çok şikayet geliyor. Konuştuğum öğretmenler gerçekten bilinçliler, hiç kıyamıyorlar öğrencilerine. İletişimleri kuvvetli. Doktorlar da biraz daha ilgili olabilirler. Benim konuşmak istediğim, görüştüğüm kişiler öğretmenler kadar çok ilgili gelmediler bana. Doktorlara da çok vaka geliyor, onlar da çok şikayet ediyorlar ama anladığım kadarıyla eğitimci daha çok arıyor.

'NE OLUR, KADINLAR GÜCSÜZ OLMASINLAR'

Peki, anneler ne yapmalı?

Anneler çocuklarıyla aralarındaki iletişimi ne olur güçlendirsinler. Çünkü oradan gelen kopukluk aslında çocuğu susturuyor. Annesiyle iletişimi kuvvetli olursa o çocuk susmuyor. Ne olur kadınlar güçsüz olmasınlar. Evdeki erkeğe muhtaçmış gibi yaşamasınlar. İşe gitmiyor olabilir, herhangi bir geliri olmayabilir. Ama kadının dik durması lazım. Çünkü çocuğu koruyan kişi annesi.

Son olarak, kitabınızın konusunu öğrenince imza günlerini iptal eden AVM'ler oldu.

Evet, maalesef. Oluyor öyle. Bu beni çok şaşırtan bir durum olmadı. Ama anlamakta da güçlük çektim. Madem böyle bir şey ortaya çıkmış. Siz de insansınız. Belki ebeveynsiniz. Neden bunu okuyucuyla yan yana gelip bunu konuşmam tehlikeli bulunuyor? Gerçekten anlamıyorum. Buna yol verilmesi gerekiyor. O ilkti ama son olmayacak. Ama bu beni susturabilecek bir şey değil. Ben gerçekten sonrasında susturulmak için böyle bir çaba içine girmedim. Çünkü sustuğunda kanatan bir şey bu insanların yaşadıkları. Sosyal medyada onların adını neden açıklamadığım çok soruldu. Açıklamak istemedim çünkü orada herhangi bir karmaşaya yol açmak istemedim. Söylememedeki sebep, kitabın konusunun gölgelenmemesi. Biz gelin bunu konuşalım. Buna nasıl çözüm bulabileceğimizi konuşalım.

EDEBİYAT

- 1. Kırlangıç Çılgılığı**
Ahmet Ümit, Everest Yayınları
- 2. Olağanüstü Bir Gece**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları
- 3. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları
- 4. Satranç**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları
- 5. Başlangıç**
Dan Brown, Altın Kitaplar
- 6. Üç Kız Kardeş**
İclal Aydın, Artemis Yayınları
- 7. Leyla ile Mecnun**
Burak Aksak, Küsurat Yayınları
- 8. Kürk Mantolu Madonna**
Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları
- 9. Ay Işığı Sokağı**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları
- 10. Bir Çöküşün Öyküsü**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları

EDEBİYAT DIŞI

- 1. Gazi Mustafa Kemal Atatürk**
İlber Ortaylı, Kronik Kitap
- 2. Japonların Uzun ve Mutlu Yaşam Sırrı**
Hector Garcia, Francisc Miralles, İndigo
- 3. Saklı Seçilmişler**
Soner Yalçın, Kırmızı Kedi
- 4. Kafaya Takmama Sanatı**
Mark Manson, Butik
- 5. Pembe Fil Düşünme**
Zeynep Selvili Çarmıklı, İnkılap
- 6. Bazı Yollar Yalnız Yürünür**
Özgür Bacaksız, Destek Yayınları
- 7. Zamanın Kısa Tarihi**
Stephen Hawking, Alfa Yayıncılık
- 8. Yine De Sevdik**
Miraç Çağrı Aktaş, Olimpos
- 9. İyiliğin Bilim Hali**
Metin Hara, Destek Yayınları
- 10. Dirilt Kalbini**
Nouman Ali Khan, Timaş

4.

DOSYA: Ülkü Tamer'in ardından

[Ülkü Tamer: Oyuncaklarıyla oynayan büyük şair](#)

[Sofrayı paylaşma mutluluğu ve Ülkü Tamer](#)

[Ülkü Tamer'in ardından: Geçmişten geleceğe uzanan ses sustu](#)

[Ülkü Tamer: Modern Türkçe şiirin teşekkürü](#)

[Ülkü Tamer şarkıları](#)

22.

[Narmanlı Han'da 'tedavi' tartışması: Restorasyon doğru yapıldı mı?](#)

26.

[Halklardır kendilerini teslim edenler, ezdirenler...](#)

30.

[Futbolun gizli sosyalizmi](#)

32.

[Le Guin'in 'bilge ruhu' ve 'Tao Te Ching](#)

36.

[Yeni çıkan kitaplar](#)

40.

[Olağanüstü Hâl günlerinde Benjamin okumak...](#)

44.

[Gaye Boralıoğlu: Erkek ilk olarak babaya toslar](#)

48.

[Gazetecilikten atılınca kitapçı oldu](#)

52.

[Çocukların gözünden mülteciler: Taş eve hoş geldiniz!](#)

54.

[Edebiyat ile politika arasındaki hat](#)

56.

[Sinemacıların başucu kitapları](#)

58.

[Büşra Sanay: Biz ensesti konuşmuyoruz, okuyabiliyoruz](#)

